

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

Esau en Jakob (1)

„...toen de kinderen nog niet geboren waren;

...opdat het verkiezend voornemen Gods zou blijven;

...De oudste zal de jongste dienstbaar zijn;

...Jakob heb ik liefgehad, maar Esau heb ik gehaat.”

(Romeinen 9: 11-13).

Uitverkiezing...

Daar staat het dan toch maar:

„Toen de kinderen nog niet geboren waren en goed noch kwaad hadden gedaan” – *tóén* al zei God tegen Rebekka: „De oudste zal de jongste dienstbaar zijn”! Dat lag dus al helemaal vast, *vóór* dat Jakob en Esau zelfs nog maar geboren waren!

Dit is een beruchte tekst. De mens lijkt hier immers volkomen platgewaist te worden; het enige dat overblijft is: „het verkiezend voornemen Gods” (vers 11).

Het ligt dus allemaal spijkerhard vast, en alles wat ik doe of laat verandert daar niets meer aan. Dan maakt het toch ook niet meer uit hoe ik leef en wat ik doe? Als het toch allemaal al van eeuwigheid vast ligt?

Wat staat hier nu eigenlijk, in deze verzen uit Rom. 9? Staat daar inderdaad dat wat ik hierboven schreef? Komen we hier de uitverkiezing tegen als een gruwelijke werkelijkheid, waarbij de mens volstrekt machteloos en passief is? Laten we eens uitgaan van wat de rode draad is van de hele brief aan de Romeinen: de rechtvaardiging uit genade, door het geloof alleen. Daar gaat het *niét* alleen over in de eerste acht hoofdstukken van deze brief, maar óók in hoofdstuk 9 tot 11. In die hoofdstukken gaat Paulus spreken over Israël. En dat is voor hem een enorm moeilijk en verdrietig onderwerp (vers 2 en 3); want wat is het vreselijk triest, dat juist Israël de Messias verwerpt. Eigenlijk is het onbegrijpelijk: Israël was toch immers het volk van God? De Here heeft Zijn beloften gegeven: Israël is toch uitverkoren? Komt daar nu dan niets van terecht? Nee, zegt Paulus: dat kan niet waar zijn. *Het is niet mogelijk, dat het woord Gods zou vervallen zijn* (vers 6a).

Twee dingen dus:

1. God heeft Zijn woord gegeven aan Israël; en

2. het is niet mogelijk dat dat woord niet meer zou gelden.

En toch staat het volk Israël nu buiten het heil. Maar dat wordt dan heel raadselachtig: want hoe kan dat dan? En om dát raadsel te verklaren gaat Paulus het nu hebben: eerst over Isaak, en dan over Jakob en Esau.

Waarom is het fout gegaan met Israël? Daar is maar één reden voor: omdat Israël Gods verkiezing heeft gemaakt tot een biologische realiteit: „Wij zijn nageslacht van Abraham”, zeiden ze, „en *dus* zijn wij het uitverkoren volk van God”. Israël is biologisch aan de haal gegaan met de genade van God. En daar keert Paulus zich met alle kracht tegen. Verkiezing is genade en blijft genade, van begin tot eind. Dat krijgen wij mensen nooit biologisch in onze vingers.

Want niet allen die van Israël afstammen zijn Israël (vers 6b). Je kunt wel bij het *biologische* Israël horen, maar dat garandeert niet dat je ook bij het *echte* Israël hoort, bij het geestelijke volk van God. In vers 7 zegt Paulus het nog eens (zo belangrijk is het blijkbaar): *zij zijn niet allen kinderen (van God), omdat zij nageslacht van Abraham zijn*.

Aan het echte Israël, het geestelijke Israël heeft de Here Zich verbonden, door Zijn onverbreekelijke beloften. Dat Israël is het uitverkoren volk van God.

Dus: jazeker: Israël is uitverkoren; maar dat is geen biologische, maar een Geestelijke werkelijkheid.

Kijk maar in het Oude Testament, zegt Paulus. Jullie zijn er zo trots op dat je kinderen van Abraham bent, maar denk erom: dat was *Ismaël* ook. Die kon óók zeggen: „Ik ben een kind van Abraham”. Dat zegt dus nog niets: dat je nageslacht van Abraham bent.

En dan citeert Paulus een woord uit het Oude Testament: „*Door Isaak zal men van nageslacht van u spreken*” (Gen. 21:12). Door Isaak: dat wil zeggen: het zuiver biologisch kind-van-Abraham-zijn is niet beslissend. Want je moet wél op een bepaalde manier bij dat nageslacht

van Abraham behoren. Paulus zegt het in vers 8: „*Niet de kinderen van het vlees zijn kinderen Gods, maar de kinderen der belofte gelden voor nageslacht*”. Niet dus het biologische, maar het geestelijke.

Zo zet Paulus ze naast elkaar: Ismaël en Isaak: allebei zonen van Abraham. En met dat naast-elkaar breekt hij iedere vorm van trots op de uitverkiezing bij de wortel af. Want Gods heil is genade, van begin tot eind. Het is nooit vanzelfsprekend, dat je het volk van God bent.

Nu ja, zo zou na vers 6 tot 9 de Jood nog kunnen tegenwerpen: Maar Ismaël was dan ook geen zoon van Sara, maar van Hagar, de slavin. En ja, hij was dan wel een zoon van Abraham, maar dat was toch op een ander nivo dan Isaak.

33e jaargang - nr. 12.
9 juni 1989

In dit nummer

- 201 M.H.T. Biewenga
Esau en Jakob (1)
- 203 A. van der Dussen
Fundamentalisme (3)
- 205 J. Meulink
Informatie over de
Ned. Ger. Kerken
- 207 Dick Keyes
Cynisme (2)
- 209 C. Flokstra
Scheppingsorde
- 211 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 212 J. van Veelen
Een structuur in de
brieven van Paulus (2)
- 214 L. van Klinken †
Als alles politiek is... (2)
- 216 A.M. Rookmaaker-
Huitker
Stichting Redt een Kind

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk maandagmorgen, in de week van verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

Goed, zo hoor ik Paulus zeggen: dan gaan we één generatie verder: naar Esau en Jakob. Die hebben dezelfde vader, en dezelfde moeder, ja 't waren zelfs tweelingen; daar was nu werkelijk geen enkel verschil tussen die twee. Langs de zuiver biologische lijn heeft Jakob absoluut niets vóór op Esau.

Wat bereikt Paulus met deze verwijzing naar Esau en Jakob? Dat het nu volkomen duidelijk wordt, dat (ook al in het Oude Testament) het heil niet langs biologische lijnen loopt. Volk van God word je niet door afstamming, maar alleen door Góds genade, door Zijn keus voor mensen, en doordat Hij in liefde Zijn hand naar ons uitsteekt.

Rectificatie

In Opbouw nr. 11 is in het hoofdartikel 'De Geest, de Trooster, de aanwezig' in de eerste kolom van pagina 2 een aantal regels weggevalen. De tekst had (vanaf de laatste kolom van pagina 1) moeten luiden:

Hoewel, daar kan soms ook veel aan voorafgegaan zijn. Zoals er veel voorafgegaan was in het leven van de discipelen. Ze waren opgegroeid bij het onderwijs van de Wet en de Profeten. Ze waren jarenlang samengewoest met Jezus. Maar plotseling lijkt het alsof al dat opgetaste kapitaal in eens rente gaat dragen. Ineens zien ze het. Door de heilige Geest.

Terwijl anderen misschien precies dezelfde gegevens in handen hebben en het zegt hen niets. Dat is de geweldige betekenis van Pinksteren. De Trooster, die al vóór de dood van Christus door Hem was voorgezegd, komt met kracht.

Trooster – een beetje een slappe vertaling van een krachtig woord.

Het is onmogelijk, dat Gods keus voor Jakob een soort biologische vanzelfsprekendheid is.

Om dat nog eens extra te onderstrepen, citeert Paulus vervolgens die twee woorden uit het Oude Testament; uit Gen. 25: „De oudste zal de jongste dienstbaar zijn”, en uit Mal. 1: „Jakob heb ik liefgehad, maar Esau heb ik gehaat”.

Daarover een volgende keer verder.

Samenvattend:

Paulus spreekt in Rom. 9 over Esau en Jakob:

1. om te laten zien, dat Gods beloften nog steeds gelden;
2. om te laten zien dat ze gelden: niet voor het *biologische*, maar voor het *geestelijke* Israël.

Het woord 'Paraklètos' betekent: iemand die je erbij roept, die je te hulp roept. Die met kracht en gezag aanwezig is. Vandaar dat ik de heilige Geest noemde: de *andere* manier van aanwezig zijn van God. Dan komen we ook dichter bij de term: 'andere Trooster'. Een andere Trooster, een andere 'bijstaander' een andere 'aanwezigheidsvorm', die altijd zal blijven. Die nieuwe vorm, die nieuwe wijze van aanwezigheid van God wordt genoemd: 'de Geest der waarheid'.

A. van der Dussen, Eindhoven

Fundamentalisme (3)

5. Reserves

Hoeveel waardering het fundamentalisme ook verdient om z'n ferme opkomen voor de betrouwbaarheid van de bijbel als het Woord van God, door de manier waarop het dat doet maakt het zich toch niet aantrekkelijk als bondgenoot in de strijd tegen de vrijzinnigheid. Ik noem een aantal punten waarop men reserves kan hebben.

A. Boekreligie

Het fundamentalisme lijkt in zijn visie op Gods openbaring de bijbel de centrale plaats toe te kennen. Het bekende zinnetje bv, dat „de bijbel van kaft tot kaft Gods woord is”, plaatst duidelijk het boek in het middelpunt van de belangstelling. Maar daarmee past dat zinnetje eigenlijk veel beter binnen de Islam dan binnen het christendom. Want typerend voor het christendom (en voor de bijbel zelf!) is de verkondiging, dat God zich ten diepste niet heeft uitgesproken in een *boek*, maar in een *persoon*. Calvijn heeft dat trefzeker uitgedrukt door op te merken, dat de Schriften het gewaad zijn waarin Christus tot ons komt. In Hem is Gods Woord vlees geworden; in die zin zijn de Heilige Schriften Gods openbaring, dat zij het zijn die van Hem getuigen (Joh. 1: 14; 5: 39). De Islam daarentegen is een echte 'boekreligie': de Koran is voor de moslems de op schrift gestelde openbaring van God; daar staat alles in wat Allah te zeggen heeft. Zij verwerpen dan ook hartgrondig de bijbelse verkondiging, dat God zich het meest wezenlijk heeft uitgesproken in Jezus Christus. Naar hun overtuiging is het Woord niet vlees, maar boek geworden. Bij een vergelijking tussen christendom en Islam staat dan ook tegenover de Koran niet de bijbel, maar de Here Jezus! Daaraan lijken de fundamentalisten geen recht te doen. Voor hen is Gods openbaring meer een hoeveelheid te boek gestelde waarheden dan zijn zelfonthulling in zijn Zoon. Dat heeft tot gevolg, dat zij gevaar lopen de bijbel nogal *intellectualistisch* te lezen. In dat verband is het opmerkelijk, dat zij het zo vaak hebben over de 'informatie' die God in de bijbel geeft: informatie over de geschiedenis, informatie over de toekomst, informatie over de natuur enz. Daarmee verzelfstandigen zij de bijbel min of meer ten opzichte van de Here: ook als Hij er verder het zwijgen toe zou doen, ligt in dat boek een schat aan gegevens van goddelijke herkomst opgeslagen,

die vervolgens verstandelijk verwerkt moeten en kunnen worden. Maar daarmee zijn wij wel een heel eind afgeraakt van het bijbelse begrip 'openbaring'! Want dat wijst erop dat God, als Hij zich openbaart, geen pakket informatie aanreikt, maar van zich doet spreken met de bedoeling een relatie met ons aan te gaan. Dat betekent, dat je de bijbel geen moment los van de Spreker kunt zien en dat boek pas goed leest wanneer je je er door Christus in aangesproken weet! Enigszins toegespitst gezegd: de bijbel brengt ons geen kennis bij, maar brengt ons in kennis met onze God en Heiland. De bijbel bedoelt niet ons te informeren over het ontstaan van het heelal en de ouderdom van de aarde, maar nodigt ons uit ons vertrouwen te stellen op Hem, die het heelal geschapen heeft en van eeuwigheid tot eeuwigheid Dezelfde is. Natuurlijk moeten wij ons ook hier hoeden voor valse tegenstellingen. Het is onmogelijk om God werkelijk te leren kennen en te vertrouwen, als je geen inhoudelijke kennis hebt van zijn daden in verleden, heden en toekomst. In zoverre kleurt de bijbelse openbaring inderdaad onze visie op de natuur, de geschiedenis, de toekomst enz. Maar centraal in dat alles blijft, dat de bijbel ook in zijn scheppings-berichten en eindtijd-prophetieën verstaan en gehanteerd moet worden in zijn gerichtheid op Jezus Christus.

Om die reden zou ik er ook voor willen pleiten om eens wat minder vaak het woord 'bijbelgetrouw' in de mond te nemen. Wat een mens tot een waar christen maakt, is dunkt mij niet zijn trouw aan het boek dat 'bijbel' heet, maar zijn trouw aan de in de bijbel verkondigde Christus. Om het onderscheid aan te geven met hen die op een onschriftuurlijke wijze de Here Jezus navolgen, lijkt mij het oude woord 'orthodox' nog altijd uitermate geschikt. Want aan de 'rechtgelovigheid' (de letterlijke betekenis van 'orthodoxie') verraadt zich de ware volgeling van de Here Jezus!

B. 'Exact' lezen?

In de lijn van het voorgaande zijn er ook vraagtekens te plaatsen bij de manier waarop het fundamentalisme de betrouwbaarheid van de bijbel invult. Als de bijbel niet in die zin Gods openbaring bevat, dat hij over allerlei zaken goddelijke informatie verschaft, is het dan wel juist om de bijbelverhalen als exacte reportages te lezen? Vraagt de bijbel als het getuigenis van Gods zelfonthulling

niet een heel andere benadering dan de aan de exacte wetenschappen ontleende belangstelling voor de *precieze* feiten? Ik neem niets terug van het pleidooi in het vorige artikel, om de *waarheid* van het bijbelverhaal niet los te weken van het *echt gebeurd* zijn ervan. Maar wel heb ik de indruk, dat men de bijbel geweld aandoet wanneer men niet in rekening brengt dat het hem bij zijn verkondiging van Gods heilsdaden niet te doen is om het verstreken van exacte informatie. Dat geldt zowel van de bijbelse geschiedschrijving als van de bijbelse profetie. Van beide een voorbeeld.

De engelen op de Sinaï

In Galaten 3:19 schrijft Paulus, dat de wet „op last van God door engelen in de hand van een middelaar gegeven is”. Ongetwijfeld doelt hij met deze woorden op de gebeurtenissen die op de Sinaï plaats vonden direkt na de uittocht uit Egypte, waar de Israëlieten 430 jaar gewoond hadden (vgl. Gal. 3:17 met Exodus 12:40). Dat Mozes de wet uit de hand van engelen ontving staat echter in het boek Exodus nergens vermeld. Prof. dr. Jan Veenhof vertelt, dat een fundamentalist hierop als volgt reageerde: „Als Paulus dit zegt, móet het ook gebeurd zijn, dan móet het ergens in het Exodus-verslag worden ingevoegd!” In navolging van prof. dr. Herman Ridderbos wijst Veenhof zelf er echter op, dat het zeer de vraag is of Paulus deze vermelding van de bemiddeling van engelen als een exact feit gezien heeft. Het zijn namelijk Joodse rabbiën geweest, die – voortbordurend op Deut. 33:2 – de engelen in verband hebben gebracht met de wetgeving op de Sinaï. Het lijkt erop, dat Paulus op zijn beurt die Joodse tradities heeft benut om in het kader van Galaten 3 het tweederangs-karakter van de wet tot uitdrukking te brengen: anders dan de belofte, die God rechtstreeks aan Abraham en zijn zaad deed, werd de wet door tussenkomst van engelen bemiddeld. Net als in Hebreeën 2:2 en 3 wordt dan aan het woord, door engelen gesproken, een geringere geldingskracht toegekend dan aan het evangelie zelf. Kortom: Paulus' opmerking over de engelen is eerder te lezen als een interpretatie van de wetgeving op de Sinaï, dan als een strikt feitelijke reportage. Daarmee blijft buiten de discussie, dat het 'echt gebeurd' is dat Mozes uit handen van de HERE de wet ontvangen heeft. Met gebruikmaking van Joods materiaal heeft Paulus het verslag

daarvan echter op zijn eigen manier ingekleurd.

Wie vanuit de 'exacte' leeswijze alleen maar belangstelling kan opbrengen voor de feitelijke tussenkomst van engelen op de Sinaï, mist dan ook de eigenlijke boodschap van deze opmerking in Galaten 3:19. Dat geldt van heel de bijbelse geschiedschrijving: je verstaat die niet ten volle, als je niet in rekening brengt dat de feitelijke toedracht altijd onder een bepaalde belichting wordt weergegeven. Ter versterking van hun boodschap deïnzden de bijbelschrijvers er niet voor terug, om de feiten op hun eigen wijze te rangschikken en in een bepaalde entourage te plaatsen. Daarom is het niet zo bijster zinvol, om met behulp van bijbels materiaal te willen komen tot een exacte rekonstruktie van de oude Egyptische geschiedenis: dat is daar niet voor bedoeld en leent zich daar ook niet toe.

'Science fiction'

Zo noemt James Barr de beschrijving van de toekomst, waartoe fundamentalisten komen op grond van hun interpretaties van boeken als Openbaring en Daniël. Ook daarin komt weer die eigenaardige exacte leeswijze aan de dag, die ertoe verplicht de profetieën te hanteren als informatie-bron over tijdstippen, getallen, plaatsen enz. Heel krasse voorbeelden hiervan zijn te vinden bij Hal Lindsey, die enige tijd geleden zulke geruchtmakende boeken publiceerde als *De planeet die aarde heette*. In *Op weg naar een nieuwe wereld* geeft hij een uitleg van het boek Openbaring die in het genre 'science fiction' inderdaad niet zou misstaan. Blijkens de Inhoudsopgave komt in hoofdstuk 16, *De zeven toornschalen van Armageddon*, het volgende aan de orde:

Massale krankheid... De dag waarop de zeeën sterven... Het water wordt verontreinigd... Onverdraagzaam en religieus... Hittegolf over de gehele wereld... Doodswolken boven Rome... Het Gele Gevaar.... Het Westen mobiliseert... Het verloop van de Derde Wereldoorlog... De verbonden Arabische legers slaan toe... Geruchten uit het Verre Oosten... Het grote Rode Leger dat was... Rood China en zijn bondgenoten... Het laatste uur... Het gericht bereikt zijn hoogtepunt... Wat gebeurt er met de Verenigde Staten?... Een massale slachting.

In zijn inleiding schrijft de auteur: Sommige schrijvers verkiezen elk symbool letterlijk te verklaren. Dan zou bijvoorbeeld een sprinkhaan met het aangezicht van een mens, de tanden van een leeuw, een borstschild als een ijzeren harnas, een staart als die van een schorpioen en vleugelen, die het gedruis maken als het gedruis van wagens (Openb. 9:7-9, vdD),

zo door God geschapen moeten zijn, wil dit aan deze beschrijving beantwoorden. Persoonlijk ben ik geneigd te denken, dat God in zijn oordelen moderne uitvindingen zal gebruiken waarvoor de apostel Johannes negentien eeuwen geleden geen woorden kon vinden om die te beschrijven. In het zojuist vermelde geval zouden de sprinkhanen moderne helicopters kunnen voorstellen.

Het valt mij moeilijk dit soort bijbeluitleg serieus te nemen. Toch weet ik, dat er christenen zijn op wie dit diepe indruk maakt. Hun zou ik willen vragen: zou het nu echt de bedoeling van Johannes zijn geweest, om in zijn symbooltaal een exacte reportage te geven van de rampen waarmee wij in de twintigste eeuw (kunnen) worden gekonfronteerd? Worden wij zo niet overgeleverd aan de willekeur van politieke en militaire bespiegelingen die met het jaar achterhaald kunnen zijn? Mag je bijbelse visioenen en symbolen op deze manier plat slaan tot een televisie-thriller?

Israël-theologie

Voor wie de boeken van Hal Lindsey een te extreem voorbeeld vindt van fundamentalistische uitleg van profetieën, wil ik een citaat geven uit een bepaald soort Israël-theologie, die naar mijn mening aan hetzelfde euvel lijdt. Ik laat hier enkele regels volgen uit een artikel van Feike ter Velde in de krant *Christenen voor Israël* van april 1989:

Deze 'goede aarde' ... is 'bezet gebied' en moet bevrijd worden. ... Deze bevrijding zal niet geschieden door de VN, of door middel van een rondetafelconferentie, maar door de Messias van Israël. De grote Jozua zal komen. Het zal een tijd van enorme strijd zijn. ... De volkeren zullen ten strijde worden verzameld tegen... Jeruzalem. (Zach. 14:2) En in die grote verdrukking zal de HERE uittrekken, net als in de dagen van Jozua (vs 3). Dwars door dat alles heen – wat een wereldwijde turbulentie! – wordt de Here de koning over de ganse aarde.

In dit geval is het de profetie van Zacharia 14, die gelezen wordt als de aankondiging van een concrete oorlogsvoering rondom een concrete plaats, waarover de kranten te zijner tijd met foto's en al verslagen zullen kunnen plaatsen op hun voorpagina's. De schrijver laat zich daarbij weliswaar minder 'science fiction'-achtig uit dan Lindsey, maar doet naar mijn gevoel in wezen even weinig recht aan de manier waarop de bijbel in de toekomst schouwt. De bijbelse profetieën hebben toch een ander klimaat dan dit soort gedetailleerde, bijna 'technische' voorzeggingen. Men veroorzaakt als het ware kortsluiting, wanneer men de visioenen waarin ge-

openbaard wordt hoe Christus koning zal worden over deze wereld, rechtstreeks verbindt met de concrete tijdstippen, getallen, plaatsen en politieke machtsverhoudingen waarover onze kranten berichten. Ongetwijfeld is de boodschap van de bijbelse profeten en zieners van betekenis voor de concrete werkelijkheid waarin wij leven en werpt zij licht op de krachtsverhoudingen die de berichtgeving in onze kranten domineren. Maar men moet leren verstaan hoe Gods toekomstige handelen in de bijbel geschilderd wordt in een soort *gelijkenissen*: met behulp van beelden, die de bijbelschrijvers ontlenden aan gebeurtenissen en krachtsverhoudingen uit hun eigen tijd, duiden zij de werkelijkheid van Gods gerichten en overwinningen in de toekomst aan. Als Zacharia met het oog op de grote dag des HEREN profeteert over verkrachting van vrouwen en ballingschap, over de jaarlijkse viering van het Loofhuttenfeest en de bestraffing van de Egyptenaren die daaraan niet deelnemen (Zach. 14:2, 16-18), dan spreekt hij een taal die zijn tijdgenoten verstonden! Maar daarmee is allerm minst gezegd, dat hij exacte feiten aanduidde. Het zou wel eens kunnen zijn, dat al die aanduidingen een veel grotere symbool-waarde hebben dan wij ons realiseren. Ik betwijfel dan ook ten eerste, of wij uit Zacharia 14 echt moeten afleiden, dat Jeruzalem metterdaad aan het eind der tijden het middelpunt zal zijn van waaruit God zijn koningschap vestigt. Nog afgezien van wat het NT zegt over de rol die het aardse Jeruzalem (niet?) zal spelen: ik geloof niet dat die uiteindelijke manifestatie van Gods majesteit een gestalte zal aannemen die in sensationele televisiebeelden zal kunnen worden vastgelegd. Juist doordat het fundamentalisme aan de profetieën exacte feiten wil ontwringen, neemt het de dieptewerking eruit weg. Juist doordat het de bijbelse visioenen over de eindtijd uitvergroot tot de meest fantastische en spektakulaire filmbeelden, is het niet in staat het geheim van de komst van Gods Koninkrijk erin te ontwaren.

In het vorige artikel is op blz. 183 onderaan de derde kolom een regel weggefallen. De derde en vierde zin van de laatste alinea dienen als volgt gelezen te worden:

Ook hij leest in dat verhaal de diepe 'waarheid', dat de onmogelijke taak waartoe Jezus mensen kan roepen, door zijn machtswoord toch mogelijk wordt. Maar anders dan Bultmann durft hij die 'waarheid' niet los te maken van het 'echt gebeurd zijn' van het wonder.

J. Meulink, Enschede

Informatie over de Ned. Ger. Kerken

N.a.v. Informatieboekje voor de Nederlands Gereformeerde kerken – 1989, onder redactie van ds. K.H. de Groot, 216 blz., f 13,90; uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Enkele gegevens

In het onlangs verschenen Informatieboekje 1989 geeft ds. K.H. de Groot tal van inlichtingen over het wel en wee van onze kerken. Eerst een paar cijfers. Het aantal leden bleef constant. Op 1 jan. 1988 29693 leden, op 1 jan. 1989 29684. Het aantal belijdende leden bleef precies gelijk 18441. Het aantal predikanten steeg van 68 naar 73. Uit andere kerken kwamen 390 leden over, terwijl 456 ons verlieten. Het meeste grensverkeer was er met de geref. kerken (syn.). Er kwamen 129 leden over, er gingen 125 heen. Van de chr. ger. kerken kwamen 89 leden, naar hen gingen 90 leden. Uit de vrijg. ger. kerken kwamen 44 leden, terwijl 54 ons verlieten. Er blijkt weinig grensverkeer met vrije groepen en pinkstergroepen te zijn. Men kan nu wel heel tevreden constateren, dat ons ledental, in tegenstelling met veel andere kerken, niet achteruit gaat, maar het blijft toch een trieste zaak, dat ook de werfkracht van onze kerken maar klein is. Via evangelisatie traden slechts 25 mensen toe. Na de inleiding gaat de schrijver over op de gemeenten en wat daar plaats vindt. In de plaatselijke kerk immers klopt het hart van de gemeente. Over het algemeen ging het werk in de plaatselijke gemeenten gewoon verder zonder al te grote veranderingen. Gelukkig, zo merkt ds. De Groot op, want het is heel belangrijk, dat het gemeentelieven zich rustig kan ontplooiën.

Meningsverschillen

Wel kunnen hier en daar verschillen van opvatting geconstateerd worden. Zo bestaat er verschil van mening over de toelating van de vrouw tot het diakenambt. De een is voor toelating van de zusters tot alle ambten, de ander wil het beperken tot het diakenambt, de derde is er beslist tegen. Verschil van inzicht is er ook over de opleiding tot de dienst des Woords. De een is voor Apeldoorn, de ander voor het Seminarie, de derde voor een studie aan een Universiteit.

Verschil van mening is er ook over de vraag of kinderen aan het Avondmaal toegelaten mogen worden, terwijl eveneens over kindernevendiensten niet gelijk gedacht wordt. Tenslotte wil ik nog noemen de onlangs gevoerde discussie over de vraag, of geringe traditiegebondenheid een kenmerk van onze kerken is. Het komt mij voor, dat dit van kerk tot kerk verschillend is. Overigens is traditiegebondenheid op zich noch een goede, noch een kwade zaak. Het hangt er maar vanaf of de tradities al dan niet goed zijn.

Terecht wijst ds. De Groot erop, dat deze zaken kunnen gaan werken als een splijtzwam. We hebben echter wel iets geleerd na en door verschillende kerkscheuringen, zo meent hij. Die les is duur betaald, maar het besef is levend, dat wij elkaar moeten vasthouden en niet afstoten. Het is nodig, dat wij over al zulke zaken doorspreken.

Ik ben het daar wel mee eens, maar zou toch willen waarschuwen, dat we die meningsverschillen niet moeten overschatten. Meningsverschillen in de kerk zijn een normaal op zich niet verontrustend verschijnsel, mits we maar allen beseffen, dat we elkaar moeten vasthouden. Zodra die gedachte zwakker wordt, neemt de negatieve toe meningsverschil en op te blazen tot leergeschillen. De geschiedenis toont aan, dat het dan mis gaat. Enkele vasthouden en aanvaarden is onmisbare voorwaarde voor het bestaan en voortbestaan van de kerken.

De vrouw in het ambt

Over de vraag, of onze zusters als diaken in de kerk moeten worden toegelaten is al in meerdere landelijke vergaderingen gesproken zonder dat men tot overeenstemming kon komen.

Niet zo vreemd als men de kerkhistorie beziet. Over de toelating van de vrouw tot het diakenambt wordt al eeuwenlang verschillend gedacht. Er is al verschil van mening over de vraag, of in het Nieuwe Testament sprake is van vrouwelijke diakenen. Wel is zeker, dat men in de eerste eeuwen in de kerk diakonessen gekend heeft. De diakonen verdween echter spoorloos. Na de Reformatie hebben Calvijn en anderen weer gepleit voor het aanstellen van diakonessen. Het convent van Wezel, feitelijk de eerste synode na de Reformatie,

sprak uit, dat in de gereformeerde kerken diakonessen kunnen worden ingeschakeld (1568). De synode van Middelburg (1581) sprak zich negatief uit en wilde slechts in uitzonderlijke situaties diakonessen zien optreden.

In de Dordtse Kerkenordening kwamen geen diakonessen voor. Toch zijn hier en daar in de gereformeerde kerken wel diakonessen geweest, bv. in Amsterdam. Ook later werden steeds weer pleidooien voor diakonessen gevoerd. De laatstgehouden Landelijke Vergadering heeft nu een commissie benoemd om ook te letten op wat in andere kerken, zowel in binnen- als buitenland over dit vraagstuk is gepubliceerd. Als deze commissie haar werk serieus gaat verrichten gaat dat vele jaren kosten. Ik vrees, dat ze ook dan er niet uit zal komen.

Theologische Opleiding

Ten aanzien van de theologische opleiding geeft ds. De Groot nogal veel aandacht aan het seminarium, waaraan hijzelf les geeft. Van de 22 mannelijke studenten (er zijn ook nog 4 vrouwelijke) studeren er echter maar 4 aan het seminarium. Onze kerken hadden ook geadviseerd bij de opleiding voor Apeldoorn te kiezen. Daar studeren echter in Apeldoorn maar 6 studenten, 6 in Utrecht en 6 elders. Het is wel jammer, dat men zo verspreid verdeert. Gelukkig nemen de meeste studenten wel deel aan de Theologische Studiebegeleiding van eigen kerken. Dat is een goede zaak. Al beaam ik de uitspraak van wijlen prof. Veenhof, dat predikanten als het enigszins mogelijk is een universitaire, althans een wetenschappelijke opleiding moeten volgen, toch meen ik, dat we ook dit verschil van mening van elkaar moeten kunnen verdragen.

Kerkrechtelijke verschillen

Ook kerkrechtelijk lopen we niet allen in hetzelfde spoor. De meeste kerken hebben het akkoord van kerkelijk samenleven aanvaard. In dit akkoord is getracht, met vermijden van de fouten van vroeger, toch de hoofdlijnen van het gereformeerde kerkrecht te handhaven. Enkele kerken, blijkbaar altijd nog vuurbang voor hiërarchie (niet helemaal onbegrijpelijk) hebben dit akkoord niet aanvaard. Toch begeren deze kerken bij de ned.ger.kerken

te blijven. Uitgesproken is, dat dit geen verschil van oorzaak van breuk of verwijdering tussen gemeenten mag zijn, die één zijn in geloof en belijden.

Aan de kerken, die het akkoord niet tekenden is gevraagd toch zoveel mogelijk zich te richten naar hetgeen met de meeste stemmen wordt goedgevonden en ook medewerking te verlenen aan de gemeenschappelijke vergaderingen.

Men mag het jammer vinden, dat er op dit gebied enig verschil van mening is, belangrijker is dat we elkaar ondanks die verschillen toch vasthouden, omdat we één zijn in geloof en belijden.

Het eigene van de Ned.Ger.Kerken

Wij zijn, zo merkt ds. De Groot terecht op buiten het verband van vrijgemaakte kerken komen te staan, omdat we gereformeerd willen blijven. Het ging er juist om gereformeerd te blijven in een juiste waardering en handhaving van de Schrift, de belijdenis en de kerkenorde. Het ging tegen het confessionalisme en het misbruik van de kerkenorde.

Dat is het eigene van de Nederlands Gereformeerde Kerken en daar willen wij bij blijven.

Pastorale Notitie

J. Kranenburg, Rolde

„U zit hier niet bij dominee Ter Linden”

*Dat heb ik mij onlangs laten ontval-
len in een preek: „U zit hier niet bij
dominee Ter Linden”. Ik onder-
streepte in de preek het echt ge-
beurd zijn van de heilsfeiten en met
deze exclamatie meende ik mijn
boodschap kracht bij te zetten.
Had ik niet moeten doen.*

*Ik meende wel hartelijk wat ik zei,
maar alles wat je meent hoort
daarom nog niet in een preek thuis.
Nu hoor ik u denken: „Ja toe nou,
schrijf het nou ook nog een keer in
de krant. Zo maak je het alleen
maar erger.” Dat risico neem ik.
Tenslotte kan collega Ter Linden mij
nu ook in het aangezicht weerstaan,
al denk ik niet dat hij daaraan be-
hoefte heeft.*

*Ik kom op mijn woorden terug omdat
ik erg geschrokken ben van enkele
reacties. Er werd mij een paar keer
op licht verwijtende toon gevraagd
wat ik nou toch tegen dominee Ter
Linden heb. Zijn stukken in Trouw
en zijn verhalen in de Wester zijn
toch zo mooi!*

*Dat zijn ze. En dominee Ter Linden
is een machtig verteller.*

*Maar wanneer iemand mij vraagt of
ik in Ter Linden een christen herken
moet ik die vraag ontkennend beant-
woorden. Moet u niet al te erg van
schrikken.*

*Het gaat hier niet om erkennen want
dat is een zaak van Hem, die ge-
zegd heeft: Ik ken de mijnen en de
mijnen kennen Mij.*

*Maar het gaat om herkennen en dat
is wel mijn zaak.*

*Herkennen is in dit geval: bij de
ander terugvinden wat er bij je zelf
is.*

*Het christelijk geloof rust voor mij op
feiten, het leeft van feiten. Wie de
feitelijkheid, het echt gebeurd zijn
onder het evangelie vandaan haalt,
haalt alle grond onder mijn geloof*

*vandaan. Ik ben dan bedrogen en ik
voel mij de ellendigste van alle men-
sen.*

*En dominee Ter Linden ontkent die
feitelijkheid, het echt gebeurd zijn
van de verhalen die hij vertelt. Niet
maar van sommige verhalen – daar
zou ik niet zo van schrikken – maar
van alle verhalen die hij vertelt. Ze
zijn door mensen bedacht en wor-
den door hem doorverteld.*

*Waar ik nu van schrik is de arge-
loosheid en inschikkelijkheid waar-
mee ook onder ons sommigen (of
velen?) naar Ter Linden kijken en
luisteren. Ik heb de indruk dat daar
deze gedachtengang achter zit:*

*„Goed, laat Nico ter Linden dan zelf
niet geloven in het echt gebeurd zijn
van wat hij vertelt, daarom kunnen
wij onder wat hij zegt best op ver-
haal komen want dat echt gebeurd
zijn denk je er dan gewoon bij. Al
gelooft hij het niet, daarom kunnen
wij het wel geloven.”*

*In deze redenering schuilt een ver-
gissing.*

*Men gaat er dan van uit dat Ter
Linden het echt gebeurd zijn alleen
maar onbelangrijk acht en dat je er
dat dus zelf alsnog kunt bijdenken.
Maar voor Ter Linden en de school
waar hij gevormd is ligt het eigenlijk
omgekeerd: het niet echt gebeurd
zijn is belangrijk. Het mag eigenlijk
niet echt gebeurd zijn en u mag dat
ook niet geloven want dan hoort u
voorbij aan zijn boodschap.*

*U moet niet denken dat Ter Linden
het niet echt gebeurd zijn stiekem
zit te verzwijgen in de hoop dat u dat
niet in de gaten hebt.*

*Iemand zou hem eens een briefje
kunnen schrijven ongeveer in deze
trant: „Ik geniet erg van uw over-
denkingen en verhalen; alleen: het
echt gebeurd zijn voeg ik er voor
mijzelf aan toe”. Denk niet dat hij
blij zou zijn met een dergelijke re-
actie. Hij zou denken: Jammer, dan
vertel ik mijn verhaal toch niet goed,
want het gaat er mij juist om, men-
sen bij dat echt gebeurd zijn van-
daan te halen en ze te brengen bij
de boodschap achter het verhaal.*

*Het niet echt gebeurd zijn hoort bij
zijn boodschap, evenals zijn vertel-
trant die er geheel op gericht is, het
historisch karakter van het vertelde
verhaal te ontkennen.*

*Van mij zou er in ons blad nóg eens
(drs. H. de Jong schreef er eerder
over) een deugdelijke behandeling
mogen staan van de school waaruit
Nico ter Linden komt. Het gaat hier
niet zomaar om een andere benade-
ring maar om het hart van ons chris-
telijk geloof: de feiten waaraan ons
heil hangt.*

*Geen behandeling in de trant van
welles-nietes, maar nog eens een
ernstig wegen van de argumenten
achter de preken van Ter Linden.*

Dick Keyes

Cynisme (2)

3. Cynisme en de christelijke levensbeschouwing

Het kwaad opgemerkt en doorzien
Hier aangekomen wil ik een cynische levenshouding vergelijken met de kijk die een christen op de werkelijkheid heeft. Immers, ook de Bijbel spreekt over een wereld die kapot is, waarin veel verwrongen en verbogen is, waarin vervreemding een wezenlijke rol speelt. In Genesis 3 (vers 15 vv.) gaat het om de vervreemding, om de vloek, die zich afspeelt op de drie niveaus die al eerder genoemd werden. Wat het *metafysisch* niveau betreft, in Romeinen 8 lezen we dat de hele schepping kreunt en in barensnood is; ze is aan de vruchteloosheid onderworpen en wacht op het moment dat de hele schepping zal worden verlost. Als wij zeggen dat de hele wereld kapot is, uit haar verband is gerukt, dan is dat op zich dus geen onbijbelse uitspraak. Ook op *maatschappelijk* niveau blijkt in Genesis 3 al meteen een knelpunt: Adam en Eva schuiven de schuld op elkaar af; ze spreken noch naar elkaar toe, noch naar God toe de waarheid: wat zij hebben fout gedaan. De samenleving is géén bron van verlossing, maar veeleer een plek – één van de plekken – waar de zonde zich manifesteert. Geen enkele maatschappelijke instelling is daarom vrij van zonde; overal kun je die aantreffen. Ook op het *individuele* niveau, in het hart van ieder mens, is er gebrokenheid waar te nemen; uit zichzelf bevindt ieder mens zich ver van God.

Op alle drie niveaus merken we dat de Bijbel krachtig spreekt over het verkeerde en bedorven aanschijn van de wereld. In zijn onderricht spreekt Jezus ook nooit vergoelijkend of relativerend over het bestel van deze wereld. Lees bijvoorbeeld Johannes 2 vers 23 tot 25: „(velen) geloofden in zijn naam... maar Jezus vertrouwde Zichzelf hun niet toe, omdat Hij hen allen kende, en omdat het voor Hem niet nodig was dat iemand van de mens getuigde; want Hij wist Zelf wat in de mens was.” Jezus doorzag de mensen; met een diepborende blik drong Hij in hun diepste wezen door. En omdat Hij dieper met hen vertrouwd was dan zijzelf, vertrouwde Hij zichzelf niet aan hen toe. Hij was niet naïef, Hij was met mensen op zijn hoede. Ook leerde Hij ons om wijs te zijn als de slangen en argeloos als de duiven. Hij maakt ons duidelijk dat we niet in argeloosheid het kwaad over het hoofd mogen zien. Als we het kwaad eenvoudigweg

niet wénen te zien, schuilt daarin géén verdienste! We worden bovendien een gemakkelijke prooi voor iedere huichelaar of zwendelaar, die ons pad kruist. Een 'christelijke werkelijkheidszin' vereist dat we onze ogen niet sluiten voor het kwaad. In de Bijbel gaat deze realistische kijk echter niet in een cynische levenshouding over.

Realisme, maar geen wanhoop
Laten we, om dat te verduidelijken, nog eens de al eerder genoemde drie niveaus langsgaan. Als de Bijbel spreekt over een gevallen wereld, valt ze toch nooit de scepticus bij dat dit een godvergeten wereld is, waarin tevergeefs wordt gezocht naar hoop of verlossing. Dat dit een wereld is die niet gedragen wordt door een hogere macht. Dat alles zegt de Bijbel allemaal níet! Als de Bijbel het heeft over de *samenleving* en de ordeningen daarin, is de boodschap dat er een breuklijn door deze alreë loopt; geen ervan kan ons als zodanig verlossing brengen, geen ervan is van zonde vrij gebleven. Als de cynicus dan zegt dat er dus geen enkele hoop bestaat dat er ooit iets verbeteren zal, dat er nooit op iets goeds te rekenen valt, bevestigt de Bijbel deze mening echter niet. De Bijbel bevestigt niet onverkort het pessimistische idee dat in een gemeenschap nooit enige gerechtigheid of vrede kunnen worden bewerkstelligd.

Ook op het niveau van de *individuele mens* spreekt de Bijbel over het kwaad, dat diep in ieders hart is ingevreten. Je kunt eenvoudig niet volhouden dat alle kwáád in de samenleving schuilt, maar dat individuele mensen wel goed zijn. Niettemin, ook hier zegt de Bijbel níet dat de mens dus reddeloos is. Of dat de mens zó in zijn of haar zelfzucht en afzichtelijke oogmerken verstrikt zit, dat van geen enkel mens ooit iets te verwachten valt. Of dat er nooit enige vooruitgang of groei inzigt, bij wie dan ook. De Bijbel ziet het kwade in de mens eerlijk onder ogen, ziet waar het met mens en wereld mis zit. Maar vervolgens weigert de Bijbel om tot ongebreidelde pessimisme te vervallen. Feitelijke laat de Bijbel op elk van de terreinen ruimte voor een enorme hoop!

Ironisch

Het is ironisch om te zien dat de meeste cynische mensen hun leven met een grote mate van idealisme zijn begonnen; vaak hebben ze apert ontkend dat er een zondeval geweest is, dat deze wereld gekenmerkt wordt door gebrokenheid.

Velen hebben het christelijk geloof afgewezen, omdat ze het zo oneens waren met de boodschap van Genesis 3; dat was veel te *negatief*, zeiden ze. Maar als je in groot idealisme iets aanpakt, en je idealistische dromen vallen aan duigen, vervalt je gemakkelijk tot cynisme. Het christelijk geloof, nota bene met geloof in de zondeval en wat daar maar bij komt, wordt je dan veel te *positief*!

En dat brengt ons oog in oog met het cynisme. Het verwijderd op metafysisch niveau alle zingeving. Op maatschappelijk niveau gaat alle hoop in rook op. Op gewoon menselijk niveau ziet men geen reden meer van iemands mogelijke integriteit en eerlijkheid uit te gaan.

De voornaamste cynicus

In de Bijbel is Satan de voornaamste cynicus. In die hoedanigheid komen we hem tegen in het eerste hoofdstuk van het boek Job, de vleesgeworden cynicus! God zegt: „Hier is Job, mijn dienstknecht”. Satan werpt tegen: „Nee hoor, dat is hij níet! Hij dient u niet voor niets, of wel soms? Misschien lijkt het zo, als je oppervlakkig kijkt, maar echte dienst is het níet! hij is er zóveel wijzer van geworden dat hij wel gek zou zijn, als hij u niet diende...” Satan bezweert God dat Jobs geloof in elkaar zal zakken, als God hem zijn geld, zijn gezondheid, zijn gezin of zijn aanzien in de samenleving zou afnemen. Zo kijkt een cynicus tegen het geloof aan: het is een mooi laagje vernis, maar daaronder gaan trots, zelfzucht en laaghartige motieven schuil. Zolang ons leven kalm verloopt, we alom gerespecteerd worden en we ons comfortabel door de samenleving voortbewegen, houdt die laag vernis het wel uit. Als in ons leven echter de dingen op losse schroeven komen te staan, als we écht lijden te verduren krijgen, dan komt naar buiten wat ons ten diepste beweegt. Zo spreekt de aartscynicus, de Satan, die niet voor niets ook 'de aanklager' heet. Iedere christen zou die stem van de Satan moeten herkennen, als hij in ons leven hetzelfde wil teweegbrengen als hij in Jobs leven deed. Hij zal ons zeggen dat onze diepste motieven zelfzuchtig zijn, de meest laakbare die je je maar kunt indenken. Maar een christelijk verstaan van de werkelijkheid weigert om dit zomaar voetstoots aan te nemen, want zó realistisch is deze zienswijze namelijk níet! Satan wás niet realistisch, eerlijk en moedig, toen hij Jobs motieven onder de loupe nam. Hij zat er zelfs helemaal náást! De cynicus doet zich voor als iemand die ten koste van alles de

onprettige waarheid van het leven boven water krijgt. Zo gaat hij door de samenleving, waar alle anderen naïef zijn en de harde waarheid niet onder ogen willen of niet durven zien, maar hij wel. Een christelijk realisme staat daar echter ver vandaan. Ook wij moeten niet te snel alles maar geloven, maar onze scepsis moet wel binnen bepaalde grenzen blijven.

Drie begrenzingsen

Drie begrenzingsen zou ik daarbij, in kort bestek, willen noemen. Eén grens vinden we in de Bijbel als zodanig. Een andere wordt gevormd door ons besef dat wij niet van alles weet hebben. En een derde is dat we ook zelf zondaars zijn. Dat zijn overwegingen die ons voor ongebreidelde scepsis moeten bewaren. Nu zou het prettig zijn, als we steeds scherp zouden kunnen onderscheiden waar werkelijkheidszin in cynisme overgaat. Dat is echter niet mogelijk, omdat een en ander zo nauw verweven is met wie we zelf zijn, met ons eigen denken en voelen. Maar er is wel degelijk een moment waarop realisme tot cynisme verwordt. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer we de illusie hebben alwetend te zijn! Dan sluipt er een element van arrogantie binnen, in onze wáán dat we méér weten dan in werkelijkheid het geval is.

Hoe kunnen wij echter Gods diepste bedoelingen kennen, zodat we tot de conclusie durven komen dat God deze wereld aan zijn lot overlaat? Hoeveel weten wij eigenlijk, dat we met grote stelligheid durven zeggen dat God er helemaal niet is? Hoeveel weet hebben we eigenlijk van de mogelijkheden om in onze samenleving veranderingen ten goede te zien optreden? In hoeverre kennen we echt de diepste roerissen van onze medemensen? In welke mate kunnen we echt in andermans leven onder de oppervlakte kijken en met zekerheid vaststellen wat zich daar bevindt?

Hindernissen genomen

De cynicus zegt dat hij/zij daartoe wel in staat is en tot echt oordelen bevoegd is. Zo komt men tot een keten van uitspraken, zoals dit Amerikaans voorbeeld. „Ik weet dat een aantal tv-dominees betrokken is bij schandalen, waarin ongeoorloofde seksuele relaties een grote rol hebben gespeeld.” De volgende is: „alle televisie-dominees zijn huichelaars!” En een derde stap is: „alle dominees en evangelisten zijn huichelaars.” En het sluitstuk van de redenering is: „alle christenen knijpen de kat in het donker!” Het is maar één voorbeeld hoe talloze mensen, stap voor stap, tot cynische beschouwingen van het hele mensdom komen. De overgangen van de ene uitspraak naar de volgende zijn geenszins logisch gefun-

deerd; ze volgen zeker niet noodzakelijk uit elkaar. Niettemin, in een klimaat dat van een cynische levenshouding doortrokken raakt, valt velen zo'n redenatie maar al te gemakkelijk! Heel soepel worden logische hindernissen van aanzienlijke omvang genomen...

God spreekt soms vrij

Jezus die de mensen kende in een mate die voor ons onbereikbaar is, werd in dit alles géén cynicus! Hij zag om zich heen véél voosheid en valsheid. Hij geloofde lang niet alles wat men Hem zei, maar Hij was niet cynisch. Van een volgeling, Nathanaël, zei Hij zelfs: „een Israëliet in wie geen bedrog is” (Johannes 1 : 48). Stel je voor dat God dat van een mens zegt: Dit is een eerlijk en integer mens! Een van de houdingen die ons voor cynisme bewaart is een zeer diepgewortelde nederigheid – waarbij we zeggen: „dít weet ik wel”, zónder dat we daaruit verdere conclusies durven trekken. We moeten erkennen dat er erg veel terreinen zijn waarvan we nagenoeg niets weten.

Cynisme moet worden afgewezen, niet omdat het onaardig is, of negatief, maar omdat het veel dingen buiten beschouwing laat en de werkelijkheid géén recht doet. Vooral als iemand die niet cynisch wil zijn als 'naïef' bestempeld wordt, moeten we met nadruk de vraag stellen of dat wel klopt. Zo vaak verkeren we allemaal in een positie waarin we ons gemakkelijk laten meevoeren naar het cynisme. Maar valt ons dan niet op dat cynisme zoveel kapotmaakt?

Als een worm

Een cynische levenshouding verdraagt een bewustzijn, dat geworteld is in zelfverdediging en zelfbescherming. Ik denk zelfs dat dat element van zelfverdediging de rode draad is die de diverse terreinen of niveaus waarop dat cynisme zich manifesteert, met elkaar verbindt. Het moet ons namelijk behoeden voor teleurstelling, ontgoocheling en pijn. Het doet immers zo'n pijn, als je je hoop en verwachting aan scherven ziet gaan! Als je er dan bij voórbaat al vanuit gaat dat het leven akelig is, dek je jezelf tegen zulke ontgoocheling in. Als je je verwachting vanaf het begin al niet te hoog stelt, loop je ook niet zo'n kans dat je op je gezicht gaat! Laten we eens stilstaan bij een intrigerende uitspraak van de Duitse filosoof Nietzsche: „Als men op een worm gaat staan, krult deze zich automatisch op. Tenminste als hij voorzichtig en wijs is. Daarbij verkleint hij namelijk de kans dat iemand nóg eens op hem gaat staan. In de taal van de ethiek heet deze houding 'nederigheid'.” Een uiting van Nietzsches cynisme. Naar mijn mening verraadt deze uitspraak namelijk een totaal verkeerd verstaan van de christelijke

houding der nederigheid. Natuurlijk, ik begrijp best waar hij het over heeft. Het is alleen niet de nederigheid waar de Bijbel het over heeft. Maar mag ik hetzelfde verhaal nóg eens vertellen en het woord 'nederigheid' vervangen door het woord 'cynisme'? Als een mens cynisch is, probeert hij of zij zichzelf te beschermen. Cynisme drukt de houding uit van een worm die zich opkrult, opdat niet nog eens iemand op hem gaat staan. Waar die opgerolde houding ons grotendeels vrijwaart voor nieuwe teleurstellingen, neemt die ons ook het zicht op wat in deze wereld ook goed en waardevol is. Cynisme beschermt ons niet écht; het houdt ons verwijderd van de dingen die het leven de moeite waard maken en het houdt je op afstand van onze medemensen. Het leven van een cynicus keert tot zichzelf in. Een cynicus kan op een gegeven ogenblik niet meer onderscheiden tussen wat echt en wat onecht is, eenvoudigweg omdat alles onecht is! Het onderscheid tussen echt en namaak valt weg, in een beleving waarin alles namaak is. Zo schreef C.S. Lewis een artikel onder de titel 'Bulverism', over een persoon die alles en allen doorziet, die zich niet laat beetnemen. Dat is dus de houding van iemand die zo verstandig en 'door de wol geverfd' is dat hij ieders diepste strevingen doorziet. Lewis zegt echter met zoveel woorden: als je door alles heen kijkt, zie je helemaal niets meer! Net als je niets meer ziet, als je door een wereld zou heen kijken die helemaal van glas is gemaakt. Er valt niets meer te zien.

De Bijbelse term voor een cynicus is een 'spotter'. Vooral in het boek der Spreuken komen we hem tegen. In elke omgeving richt hij schade aan. Zijn aanwezigheid is een gruwel, lezen we. Ook lezen we dat de houding van de spotter 'besmettelijk' is. We moeten ons van die houding verre houden! Het meest krachtige antwoord aan de cynicus lezen we in Spreuken 3 vers 34. Van de Here God staat daar geschreven: „Wanneer Hij met spotters te doen heeft, spot Hij zelf, maar de nederigen geeft Hij genade.” Dat is een mogelijkheid waarmee de cynicus nóóit heeft gerekend! Dat in deze wereld zich een God zou tonen, die een bedoeling met deze wereld heeft, een bedoeling ten goede. De cynicus verheft zich boven zijn omgeving, meent hijzelf, omdat hij 'de wereld kent', 'door de wol geverfd is'. Hij kijkt op zijn omgeving neer, en doorziet ieder mens. Maar boven hem verheft zich nog een Ander; God zelf is cynisch over cynisme. Hij doorziet de motieven van de cynicus volkomen. En Hij zegt hoe naïef de cynicus feitelijk is. God lacht om hem, maar er zit smart in die lach. In de pretentie van alwetendheid proeft Hij weer de rebellie

van de mens tegen Hem. En Gods mening is de doodsteek voor de cynicus.

De tegenpool van de cynicus blijkt zo niet de naïeveling, maar degene die waarlijk nederig is. Degene namelijk die het leven scherp en met grote moed onder ogen wil zien. Maar die ook zonder enige pretentie, zelfbedrog en illusie naar zichzelf kijkt.

C. Flokstra, Apeldoorn

Scheppingsorde

Gezien vanuit de kunst

De uitspraak, dat kijk op kunst, in de meeste brede zin van het woord, het leven verrijkt, is wel een algemene opvatting. Als we ons er voor interesseren is het toch belangrijk, dat we dat doen vanuit het geloof in de Bijbel. Want de Christenkunstenaar zoekt niet de chaos, maar schoonheid in vormgeving, kleur, harmonie ook in de compositie zoals tevens in de muziek. Men zoekt dus een bepaalde orde. Als de mens dat zoekt, die door de Heere naar Zijn Beeld werd geschapen, dan zal de Schepper zelf toch óók niet anders hebben gewild dan aan Zijn onvergeloofbare machtige Schepping een bepaalde orde als grondslag meegeven. We kunnen in de Schrift ontdekken, dat Hij in vele opzichten een bepaalde volgorde heeft ingeschapen, waardoor de Schepping een harmonische samenhang ontving. Jammer als men in de maatschappij en zelfs zo het lijkt ook in de Kerk aanvallen doet om deze Orde te verstoren.

Typisch voorval

Onlangs vertelde iemand mij, dat zij bij een museumbezoek met haar vinger op redelijke afstand had *ge-
wezen* naar een bepaald kunstwerk. Er was meteen, tot haar schrik, een bewaker gekomen met het verzoek maar niet te wijzen, aangezien de monitor niet goed zou kunnen zien wanneer er gewezen werd of aange-
raakt. Zó worden onze menselijke maaksels beschermd. Als het echter om Gods Schepping gaat spitten we vaak zowel letterlijk als figuurlijk alles om met de bedoeling iets van het Godsbestuur t.a.v. de Schepping te ontdekken en doorgronden. En soms houden we in onze redentatie al in het geheel geen rekening meer met Zijn Schepping en de Scheppingsorde.

Discussie

Een goede vriend zei me eens:
„Alleen door het geloofsoog gaan

we de Bijbel beter verstaan en worden in dat geloof dan ook weer bevestigd en versterkt”. Het lijkt zo’n eenvoudige uitspraak, maar het is zo’n echte waarheid. Want het is een groot verschil hoe we de Bijbel lezen. De discussie over de vrouw in het ambt is onlangs nogal hoog opgelaaaid, ook in onze Kerken. Dat zou zomaar wéér kunnen gebeuren. Ds. A.J. Moggré heeft het interessante boekje geschreven, ADAM EERST... Zeer boeiend. Maar ook viel het me onlangs op, dat er wel een sterke samenhang moet zijn tussen de wijze waarop men het Scheppingsverhaal leest en de Bijbelteksten, die daarheen verwijzen, wel of niet serieus neemt. Ik neem het Scheppingsverhaal in alle eenvoud letterlijk en geloof niet, dat God mij daar op de Jongste Dag om zal uitlezen. Als kinderen tegen hun ouders zeggen, dat het in het licht van de moderne wetenschap en wat ze op school leren niet meer aanvaardbaar is, dan wil ik toch opmerken, dat de echte wetenschappers vaak zo eerlijk zijn te erkennen, dat er geen sluitende verklaringen bestaan en dat men de grote gaten in de redentatie met fantasie moet opvullen en het dan in feite weer een geloof wordt.

Orde en volgorde

Mij stellende onder het gezag van de Schrift bedenke men echter wel, dat ik vanuit de kunst mogelijk minder rationeel ben ingesteld dan men in Reformatorische kringen wel gewend is. We moeten toegeven, dat de ontwikkeling vaak haaks staat op datgene wat de Schrift ons voorhoudt. Maar we moeten ons ook heel goed realiseren, dat we door de zonde naar de chaos toegroeien zoals God die in Zijn Schepping niet heeft gewild. De samenhang in de Scheppingsorde wordt door de ontwikkeling steeds ondoorzichtiger. Toch kreeg Adam in deze orde een leidinggevende taak, passend bij zijn aard. Leidinggevende mensen weten echter, dat ze een dienende taak hebben om de ander te helpen

zijn of haar werk zo goed mogelijk te kunnen verrichten. Adam moest ook de aarde bewerken en dienend onderhouden. Jezus leerde aan Zijn Discipelen, dat hun taak een dienend karakter had en maakte dat extra duidelijk bij de voetwassing. Adam ontving in Eva een hulp en ze was bedoeld hem te steunen en goede raad te geven. Goede raadgeefsters zijn zeer belangrijk maar nemen de leiding nooit over als de omstandigheden dat niet noodzakelijk maken. Hoe belangrijk is de Advocaat maar de Rechter heeft het laatste woord.

Verskil

Man en vrouw zijn naar hun aard totaal verschillend, natuurlijk! Nuchter gezien is de man nu eenmaal wat creatiever op het gebied van technische uitvindingen ten dienste van gezin en samenleving en geeft leiding in wetenschap, kunst en cultuur. Hij zoekt daarbij meestal een vrouw, geschikt om hem ter zijde te staan en naar haar aard onvervangbaar. De Schrift feliciteert zo’n man, die een goede vrouw vindt en U weet hoe kostbaar zo’n vrouw wordt genoemd. In 1 Cor. 11:14 houdt Paulus terdege rekening met een ingeschapen natuurlijke orde, al heeft het daar op iets anders betrekking. En 1 Tim. 2:13 kunnen we toch óók alleen maar serieus lezen, als we daar rekening mee houden?

Spiegel

Bepaalde hedendaagse kunstenaars zijn in negatieve zin een spiegel van de tijd waarin we leven en werken en spreken. Bepaalde uitspraken laten zien, dat zowel zij als de mensheid aanschoppen tegen de Scheppingsorde. Enkele uitspraken vrij naar hun bedoelingen uitgesproken zijn bijvoorbeeld:

„Perspektief is een ziekte van het oog” (Picasso)

„Als een mens in evenwicht is

behoeft hij niet meer creatief te zijn" (Mondriaan).

„Er zijn eigenlijk geen kleuren genoeg" (Gauguin)

De opvatting van de Cobra-richting is, dat een mens een gewoon zoogdier is en vanuit een dierlijk instinct moet werken. Zijn dat geen klappen in het gezicht van onze Schepper, die de mens een creatieve geest heeft meegegeven, die niet te vergelijken is met het dier en daar eindeloos ver bovenuit stijgt?

Eigenaardig

Een vrouw zoekt van nature meestal een man, die in ontwikkelingsniveau etc. minstens iets boven haar uitsteekt en een man heeft blijkbaar een ingeschapen gevoel voor een bepaalde vrouw, die bij hem past. Eigenaardig. Daarbij beweer ik niet, dat de vrouw geen goede leiding kan geven vooral op een terrein waar de man haar eenvoudigweg niet kan vervangen. Ook denk ik wel aan Debora, een noodzaak. In dit geval zien we inderdaad dat de uitzondering bevestigd, dat de regel anders is. Maar in het gezin, waar veel vrouwen vandaag niet meer willen funktionieren, heeft ze juist het talent van een manager nodig. Als er in Zweden echter reeds een uithuylcentrum voor mannen bestaat waar vrouwen-emancipatiebewegingen boos op zijn omdat dat mannen-centrum wat meer subsidie krijgt, is de verwarring in de maatschappij toch reeds zeer groot. Moet dat óók in de Kerk? Moeten we dáár ook nog nadenken over de vrouw in een leidinggevend ambt?

Carrière

Door een wekkerradio hoort men soms onverwachts verrassende zaken. Zo ook onlangs van een presentator. Welke omroepvereniging het was weet ik niet. Volgens de man was er bij veel hedendaagse vrouwen, die intensief met het carrière maken bezig waren een gevoel van onbehagen omdat ze zich steeds minder vrouwelijk gingen voelen. Ze zochten soms, volgens de presentator, naar de meest vreemde vormen van compensaties. Ik dacht daar nog wat over na. We kunnen vrouwen in het arbeidsproces beslist niet missen... maar bij wat minder streberigheid zou zelfs de werkloosheid spoedig opgelost zijn, dacht ik zo. Even later stond ik even voor het huiskamerraam en zag een 'man' met lang slierterig haar door de straat lopen, die door zijn hond leek te worden meegetrokken. Onwillekeurig dacht ik: hoeveel mannen lopen er zo niet rond, werkloos, terwijl hun vrouwen in een stevige spijkerbroek, waar niets vrouwelijks meer aan is, op het werk de lakens lopen uit te delen? Hoe-

veel mannen voelen zich géén man meer en hoeveel vrouwen geen vrouw? En welke verdere ongezonde consequenties vloeien daar uit voort. Misschien was U al bezig hier wat verder over na te denken. Met een jonge man van zo rond de 25 jaar stipte ik dit onderwerp eens aan terwijl zijn eveneens jonge vrouw meeluisterde. Hij vertelde mij echter, dat de problemen reeds veel groter waren dan ik dacht. Openhartig vertelde hij dat er tegenwoordig veel vrouwen in therapie zijn, omdat ze door bepaalde maatschappelijke functies zich niet meer bij hun man kunnen aanpassen en te kampen hebben met zelfs seksuele problemen, die daar het gevolg van zijn. Deze jonge mensen hadden zelfs reeds méér kritiek op feministische bewegingen als de oudere generatie mogelijk kan vermoeden. Een kleine inzinking op weg naar een evolutionistische ontwikkeling? Maar waarom ontspreiden dan zoveel kinderen, waarvan bekend is, dat ze van huis uit niet de goede verzorging en aandacht krijgen? We hebben het eigenlijk al weer over ontwikkelingen, die evenzeer zijn achterhaald als de vrije opvoeding, die ook groeide vanuit het abstracte denken zonder zich van God en Zijn Woord ook maar iets aan te trekken. Het Woord, dat op een geheel andere wijze herscheppend en gezondmakend werkt. Realistisch, helend en relatie vernieuwend. Waar in het geheel geen plaats is voor een uitspelen in belangrijkheid van de man tegenóver de vrouw. Leest U het Bijbelboek Hooglied niet vergeestelijkt maar realistisch, dan hebt U als vrouw én als man de best denkbare therapie om U weer met beide benen op de grond te laten brengen. Want wat is dat een kostelijk boek. Alsof het ons even wil herinneren, hoe de Heere het in het Paradijs eigenlijk bedoeld had. Een verademing in deze tijd van óók in dit opzicht zo scheef groeiende verhoudingen.

Doorslaan

Wie de Schepping en de daarbij passende orde niet serieus neemt of het Godsbestuur wil doorgronden komt in verwarring. Die kan ook de teksten niet goed meer verwerken, die zich op de Scheppingsorde, Zijn Compositie, Zijn Harmonie beroepen. Die noemt dat tijdgebonden. Steeds slaat de mens weer door en vindt niet het evenwicht. Noch de uitbuiting van slaven en arbeiders, noch de onderdrukking van de vrouw is naar de bedoeling van het vrijmakend Evangelie. Maar het doorslaan naar revolutie, ook in het feminisme, evenmin. Als de Kerk daar aan meedoet, wordt ze evengoed ondermijnd als de maatschappij. Van het kennen van de Heere moeten zowel gelovige mannen als

vrouwen het hebben. Dan toch maar liever uitgelachen worden. Wat de Schift zegt van de ongehoorzamen: „Let op hun einde". En de vruchten van de 'moderne' Theologie en het feminisme in de Kerk hebben we reed gezien; onzekerheid, verwarring, ongeloof en lege Kerken. Als we niet willen worden als de kinderen. Hoe lief is de Gemeente ons in óók het belang van ons nageslacht? Gods Verbond met ons geeft grote verplichtingen en een wijze houding. Voor ons allen geldt Openbaring 3 : 11b: „Houd vast wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme". De kroon, die de Heere aan de Gemeente geeft.

Onnavolgbaar

In het werk van mensen b.v. schrijvers, dichters, componisten of beeldende kunstenaars e.d. ontdekken we na een bepaalde ontwikkeling vaak iets zó persoonlijk dat het ook wel een *onnavolgbaar element* wordt genoemd. Zou de Heere, die zelf Zijn Schepsel dat heeft meegegeven in Zijn totale Schepping niet het *onnavolgbare* HEBBEN INGESCHAPEN? Natuurlijk wel en in veel hogere mate. Niets kan de mens van het Godsbestuur doorgronden en daarom zal de Schrift juist zo vaak in allerlei variaties van Zijn onnaspeurlijke Wijsheid spreken. We zijn geen fabelen nagevolgd. Verrijkt nu kunst ons leven? Ja, als we ons stellen onder de Schrift in geloof en dan wordt onze blijdschap steeds groter, omdat we zo'n machtige Vader hebben, die een Verbond met ons en Zijn gehele Schepping sloot en het in de Heer Jezus Christus vernieuwde en ons zelfs een nieuwe Hemel en een nieuwe Aarde heeft beloofd. Altijd zijn Zijn beloften in vervulling gegaan. We kunnen dus rustig op Hem vertrouwen.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

De avondvierdaagse

De tijd breekt weer aan, dat in elke zichzelf respecterende plaats, wandeltochten en avondvierdaagsen worden gehouden. Het huis waarin wij tot een paar jaar geleden woon-den, lag in een rustige wijk. Als je daar 's avonds meer dan tien mensen tegelijk over straat zag lopen, was er ergens een feest of brand en ik bleef dan even voor het raam staan kijken, ingespannen luisterend, of ik een sirene hoorde, want een brand was niet iets wat ik graag miste. Een feest ook niet trouwens, maar een brand is wat toegankelijker voor vreemden dan een feest. Die rustige wijk, veranderde helemaal van sfeer, als de avondvierdaagse werd gehouden. Georganiseerd door een wandelvereniging die de naam droeg van 'de Jeep', wandelden in een stevig tempo, vier dagen achter elkaar, zo'n duizend mensen door de straten. Waar de naam 'Jeep' vandaan kwam is me tot op de dag van vandaag een raadsel, want ik verbind die naam meer aan vier wielen dan aan twee benen.

Nu vond ik het hele verschijnsel van 'avondvierdaagsen' verbazingwekkend, dus zo'n kleinigheidje als een tegenstrijdige naam kon er ook nog wel bij.

Het is toch een beetje merkwaardig dat mensen, die gewoonlijk hun auto niet uit te branden zijn, zich naar een buurthuis reppen als er een wandeltocht wordt uitgestippeld, vervolgens een kaartje kopen, zich verplichten om vijf, tien, of vijftien kilometer te lopen door straten, die ze normaal alleen per auto of, in gunstige omstandigheden, per fiets passeren, om tenslotte voor de geleerde inspanning een medaille te ontvangen.

Mijn mening over deze evenementen veranderde toen de kinderen de lagere school bezochten en aange-stoken door enthousiaste klasgenoten ook mee wilden lopen. Dat moest wel onder begeleiding van een volwassene gebeuren. Wie kwam er in aanmerking? Drie keer raden... Moeder dus!

Op een stralende avond fietsten de drie oudsten en een paar vriendjes en vriendinnetjes, die zich voor de gezelligheid maar bij ons aansloten, met me mee naar het buurthuis waar de inschrijving voor de avondvierdaagse plaatsvond. Het was alsof ik tegelijk met de kaartjes een klein stralenkransje ontving, want toen ik even later, met de kinderen in de stoet meeliep, had ik het

deugdzame gevoel van: 'Hier loopt een goede moeder'. En ik verzeker u, dat loopt lekker licht hoor. Het vereist een hele speciale techniek om met zovelen tegelijk over straat te lopen. Als je het een beetje ongelukkig treft, heb je voor je iemand die de gelegenheid aangrijpt om geveltjes te bekijken, en achter je iemand die net de militaire dienst (infanterie) heeft verlaten. Daartussen loop jij dan... Klem tussen droom en doordouwen! Met blauwe hielen en rode tenen. Opgewekt roepen: „Kom Jongens... Doorlopen”.

Maar die laatste avond... Dat is werkelijk enig. Aan het begin en aan het eind van de stoet loopt een muziekkorps. Als het voorste muziekkorps in een driekwartsmaat speelt en het achterste in een vierkwarts, weet je niet in welk tempo je je voeten moet

neerzetten. Nu is dat geen ramp. Je laat je gewoon meevoeren door je kinderen en andere omstanders... en als vanzelf kom je aan de finish. Opgewacht door man en de jongste kinderen, worden er bossen bloemen overhandigd. (Als huisvrouw leg je per dag in huis wel meer dan twintig kilometer af, heb ik eens gelezen en dan zegt niemand tegen je: „Schat, wat flink... hier is een bloemetje. Hooguit: „Wat eten we vanavond”.) Dan wordt er nog op ijs getrakteerd. Daarna vertrek je stralend naar huis.

Lieve zusters, als u last hebt van negatieve gevoelens tegenover uzelf? Een avondvierdaagse meelopen en bidden. Vooral het laatste helpt!

Jeannette Westerkamp

Post uit Rwanda

Als het zeer doet

Ons kleine buurjongetje Kassius steekt z'n vrolijke snuitje om de hoek van de deur. Hij is de enige van de buurkinderen die onbekommerd tegen ons praat in het Kinyarwanda, langzaam en met nadruk. Ik versta het meestal niet en dan zeg ik z'n woorden maar na en hij verbetert de klanken op een ernstige en geduldige manier. Vanmiddag zit zijn vingertje verpakt in een lapje wit katoen. Hij steekt weer een verhaal af, maar ik kijk naar de versierde vinger. Weer een heel verhaal, dan rent hij weg. Binnen een minuut is hij er weer, het lapje is verdwenen. O ja, nu versta ik je, mannetje, bloed onder je nagel, ik zie het. Het vingertje blijft vlak voor mijn gezicht zweven. Wat doe je met kleine zere vingertjes? Juist, een kusje. Kassius trekt verbaasd de vinger terug en schudt het hoofd zoals hij doet wanneer ik woorden verkeerd zeg. Dan blaast hij op zijn vinger en houdt hem mij weer voor. Ik blaas er ook op en krijg een tevreden hoofdknikje als dank. Weer wat geleerd: niet kussen maar blazen als het zeer doet.

J. van Veelen, Barendrecht

Een structuur in de brieven van Paulus (2-slot)

We vervolgen de voorbeelden-reeks waarin de aangegeven structuur is te ontdekken.

G Ef. 3 : 1-13

1. Daarom is het, dat ik, Paulus, die ter wille van Christus Jezus voor u, heidenen, in gevangenschap ben;
2. vers 2-5:
 - 2.1 vers 2: ...de bediening door Gods genade mij gegeven...
 - 2.2 vers 3: ...door openbaring het geheimenis bekend gemaakt is...
 - 2.3 vers 4: ...mijn inzicht in het geheimenis van Christus,
 - 2.4 vers 5A: dat... vroeger... niet bekend geworden is...
 - 2.5 vers 5B: zoals het nu door de Geest geopenbaard is aan de heiligen, zijn apostelen en profeten:
3. vers 6: dat de heidenen medeërfgenen zijn, medeleden en medegenoten van de belofte in Christus Jezus door het evangelie,
4. vers 7-12:
 - 4.1 vers 7: waarvan ik een dienaar geworden ben naar de genadegave Gods, die mij geschonken is...
 - 4.2 vers 8A: Mij, verreweg de geringste van alle heiligen is deze genade te beurt gevallen,
 - 4.3 vers 8B + 9A: aan de heidenen de onnaspeurlijke rijkdom van Christus te verkondigen, en in het licht te stellen, wat de bediening van het geheimenis inhoudt,
 - 4.4 vers 9B: dat van eeuwen her verborgen is gebleven in God, de Schepper van alle dingen,
 - 4.5 vers 10-12: opdat thans door middel van de gemeente aan de overheden en de machten in de hemelse gewesten de veelkleurige wijsheid Gods bekend zou worden...
5. vers 13: Daarom verzoek ik u met aandrang, de moed niet op te geven bij mijn verdrukkingen om uwentwil,

want die zijn een eer voor u.

Zwakt Paulus zijn inzicht in het geheimenis van Christus af in Ef. 3:4? Die vraag wordt gemakkelijker te beantwoorden, wanneer we letten op de structuur van dit gedeelte. Vers 4 wordt geflankeerd door vers 3 en 5: het inzicht van Paulus is door openbaring bekend gemaakt, zoals het vroeger niet bekend is geworden. En niet alleen aan hem, maar aan de heiligen, apostelen en profeten. Aan Paulus echter in het bijzonder, zoals blijkt uit de tegenhanger, vers 8 en 9. Paulus noemt zich in vers 8A verreweg de geringste van alle heiligen om een tegenwicht te bieden tegen zijn dieper inzicht (zie Gal. 2). Vergeleken bij mensen is zijn inzicht groter. Alleen vergeleken met de onnaspeurlijke rijkdom van Christus is zijn kennis een kennen ten dele. Zoals hij ook in Rom. 11 spreekt over diepte van rijkdom, van wijsheid en van kennis Gods, over Gods ondoorgrondelijke beschikkingen en onnaspeurlijke wegen. Hoe zijn daarentegen christenen in alle eeuwen niet tekort geschoten in het vormen van een begrip van het inzicht van Paulus, dat de heidenen niet alleen erfgenamen, maar ook medeërfgenen zijn in de belofte in Christus Jezus (vers 6).

H. 1 Tim. 3 : 8-13.

1. vers 8 + 9: Evenzo moeten diakenen waardig zijn, niet met twee tongen sprekende, niet verzet op veel wijn, niet op winstbejag uit, maar het geheimenis des geloofs bewarend in een rein geweten.
2. vers 10: Laten ook dezen eerst op de proef gesteld worden, om daarna, als zij onberispelijk blijken, hun dienst te vervullen.
3. vers 11: Evenzo moeten vrouwen zijn: waardig, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles.
4. vers 12: Diakenen moeten mannen van één vrouw zijn, hun kinderen en hun eigen huis goed bestieren.
5. vers 13: Want zij, die hun dienst goed hebben vervuld, verwerven zich een ereplaats en veel vrijmoedigheid om te spreken door het geloof in Christus Jezus.

Omdat in vers 11 de meeste voorwaarden die voor de diakenen van vers 8 en 9 gelden, voor vrouwen nog eens herhaald worden en omdat in vers 12 weer teruggekeerd wordt naar mannen, lijkt mij duidelijk, dat met de diakenen van 8-10 en 12-13 niet ook vrouwelijke diakenen bedoeld zijn. Dat in vers 11 alleen over de vrouwen van diakenen gesproken zou worden, is een onnodige beperking. Ook andere vrouwen die diensten in de gemeente verrichten, moeten aan de voorwaarden van vers 11 voldoen. Omdat de vrouwen in het centrum genoemd worden, wordt aan hun dienstbaarheid een speciale ereplaats toegekend. Zij dienen vrijwillig en zijn vrijgesteld van de speciale dienstplicht. Een bijkomende reden om vrouwen te noemen in de verzen 3 : 8-13 is het noemen van vrouwen in 2 : 8-15 (zie I.). In 2 : 8-15 wordt meer aandacht aan vrouwen besteed en in 3 : 8-13 wordt langer over mannen geschreven.

I. 1 Tim. 2 en 3.

1. vers 1-7 van 2: over koningen en alle mensen, van wie God wil, dat zij behouden worden.
2. vers 8-15 van 2: mannen en vrouwen behoren vrij te zijn van alle twist en praalzucht.
3. vers 1-7 van 3: de opziener.
4. vers 8-13 van 3: de diakenen (zie onder H.).
5. vers 14-16 van 3: de gemeente van de levende God en de Here Jezus Christus.

Naast deze hoofdstukken 2 en 3 van 1 Timotheus zou men Lukas 22 : 25-27 (en gelijke gedeelten) moeten leggen, waar Jezus zegt: „De koningen der volken voeren heerschappij over hen en hun machthebbers worden weldoeners genoemd. Doch gij niet alzo, maar de eerste onder u worde als de jongste en de leider als de dienaar. Want wie is de eerste: die aanligt, of die dient? Is het niet, die aanligt? Maar Ik ben in uw midden als dienaar.” Het lijkt mij aanneemelijk, dat Paulus het tweede en derde hoofdstuk van 1 Timotheus geschreven heeft naar het stramien van Lukas 22 : 25-27 waar we dezelfde volgorde vinden: 1. koningen en machthebbers; 2. doch gij niet alzo; 3. de eerste onder u; 4. die aanligt of die dient; 5. de Heer Jezus is gekomen om te dienen. Terwijl wij over het algemeen een

rangorde hanteren die wat belangrijkheid in de gemeente betreft van opziener via diaken naar 'gewoon' gemeentelid loopt, is die rangorde in het koninkrijk van God kennelijk een andere kant uit gericht.

Paulus noemt zich zelf een dienaar in 1 Tim. 1 : 12 en noemt Timotheus (als opziener) in 1 Tim. 4 : 6 een dienaar. En wanneer Paulus geen speciale verplichting om te dienen aan vrouwen oplegt, volgt hij het onderwijs van de Here Jezus, die ook Maria vrijstelt van de verplichting om te dienen waarom Martha vraagt (Lukas 10 : 38-42).

J. Gal. 3 : 5-14.

1. vers 5-9:

Die u de Geest schenkt en krachten onder u werkt (doet Hij dit) ten gevolge van werken der wet, of van de prediking van het geloof? (Met een bewijs uit de Schrift:) Zij, die uit het geloof zijn, worden dus gezegend tezamen met de gelovige Abraham.

2. vers 10:

Want allen, die het van werken der wet verwachten, liggen onder de vloek; want er staat geschreven: Vervloekt is een ieder, die zich niet houdt aan alles, wat geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.

3. vers 11 + 12:

En dat door de wet niemand voor God gerechtvaardigd wordt, is duidelijk; immers, de rechtvaardige zal uit geloof leven. Doch bij de wet gaat het niet om geloof, maar: wie dat doet zal daardoor leven.

4. vers 13:

Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek der wet door voor ons een vloek te worden; want er staat geschreven: Vervloekt is een ieder, die aan het hout hangt.

5. Zo is de zegen van Abraham tot de heidenen gekomen in Jezus Christus, opdat wij de belofte des Geestes ontvangen zouden door het geloof.

Filemon

Deze 'heuvelconstructie' heb ik in de afgelopen kerstvakantie ook eens gezocht in de brief aan Filemon. Dat is de meest persoonlijke brief onder de brieven van Paulus in het N.T. en daarom viel te verwachten, dat daar deze constructie wellicht afwezig zou zijn. En tot mijn verbazing bleek toch nog onverwacht, dat ook in deze brief een tamelijk strakke structuur aanwezig is met de volgende indeling:

1. vers 1-3:

groet

2. vers 4-7:

dank voor liefde, trouw en verkwikking van het hart.

3. vers 8-12A:

de verhouding tussen Filemon – Paulus – Onesimus – Filemon.

4. vers 12B (het centrum):

dat is mijn hart.

5. vers 13-19:

de verhouding tussen Filemon – Paulus – Onesimus – Filemon.

6. vers 20-22:

laat mij voordeel hebben; verkwik mijn gemoed; maak huisvesting gereed.

7. vers 23-25:

groet.

In de brief liggen een aantal aanknopingspunten waardoor de opbouw duidelijk wordt:

1. Jezus Christus – 25 Jezus Christus.

1. medearbeider – 24 medearbeiders

2. medestrijder – 23 medegevangene.

3. Jezus Christus – 23 Christus Jezus.

4. in mijn gebeden – 22 dank zij uw gebeden.

7. het hart verkwikt is, broeder – 20 broeder, verkwik mijn gemoed.

8. u te gelasten – 19 gij zijt mij uzelf schuldig.

9. (ik,) Paulus – 19 Ik, Paulus.

10. mijn kind – 17 en 18 neem hem op, zoals gij het mij zoudt doen;

breng mij in rekening, wat hij eventueel schuldig is.

11. zeer bruikbaar voor u – 15 en 16 opdat gij hem voorgoed zoudt terughebben...

als een geliefde broeder.

11. zeer bruikbaar voor mij – 13 opdat hij mij namens u zou dienen.

12. en ik zend hem naar u terug – 13 ik voor mij had hem wel bij mij willen houden.

Duidelijke signalen voor de compositie zijn het woord voor hart of gemoed in de verzen 7, 12 en 20 (in het Grieks wordt in deze verzen hetzelfde woord gebruikt), de woorden '(ik,) Paulus' in de verzen 9 en 19 en het woord 'broeder' in 7 en 20.

De zorgvuldige compositie maakt van deze brief aan Filemon een schrijven over slavernij, waardoor de maatschappelijke structuur van de slavernij volledig aangetast wordt. Paulus beroept zich daarvoor op Christus. Hij heeft volle vrijmoedigheid in Christus om te gelasten wat betaamt, maar geeft ter wille van de liefde de voorkeur aan een verzoek.

Slot

Het merkwaardige is, dat deze ontdekking van een structuur in de brieven van Paulus niet brengt tot een volkomen ander inzicht dan wat 50 of 100 jaar geleden door Gereformeerden in Paulus' brieven gelezen werd, al zal er op ondergeschikte punten wel verschil zijn.

De oorzaak van de overeenkomst ligt in de vroeger toegepaste en niet genoeg te waarderen regel van het 'Schrift met Schrift vergelijken'.

Zoals er in 2 Petrus 1 : 20 en 21 staat, dat geen profetie der Schrift een eigenmachtige (of van de rest geïsoleerde) uitleg toelaat, omdat het dezelfde Geest is die spreekt.

De bedoeling van een tekst zal voor een groot deel mede bepaald worden door het zinsverband. Het is van belang te weten, wie de schrijver was van een evangelie of van een brief en voor wie of aan wie geschreven werd. Ook het doel waarvoor geschreven werd, bepaalt de onderwerpen die in het geschrift aan de orde komen. En daarom is het heel goed mogelijk, dat bij voorbeeld in het ene evangelie andere details genoemd worden bij een verhaal of dat de details een andere nadruk krijgen dan in het andere evangelie. Als men bedenkt, dat de schrijvers van de evangeliën zich wat betreft de lengte van de verschillende verhalen sterk hebben moeten beperken en dat de verhalen per evangelie ook wel in een ander verband verteld worden, dan kan het niet anders of er moeten een aantal verschillen optreden. Het goed recht van de 'harmonisatiepoging' mag in dit verband best nog wel eens naar voren gehaald worden. En als er dan nog onduidelijkheid blijft bestaan, ligt het meer voor de hand de reden voor de onduidelijkheid te zoeken in het eigen gebrek aan kennis van de omstandigheden dan te concluderen tot een tegenspraak tussen de verschillende schrijvers van de bijbelboeken.

Litt.: J. Weiss, Der erste Korintherbrief, 1910.
John Bligh, Galatians in Greek, 1966
Amédée Brunot, Le génie littéraire de Saint Paul, 1955.

L. van Klinken †, Haarlem

Als alles politiek is... (2)

N.a.v. Henk Woldring,
„Als alles politiek is...”
Uitg. Kok, Kampen, 1987, 93 blz.
Prijs f 14,90.

3. De bergrede en de politiek

Met de bergrede kunnen christenen volgens Kuitert in de politiek niets beginnen en zij moeten dat ook niet willen. De klassieke theologie heeft volgens hem nimmer van de bergrede in de politiek willen weten. Woldring merkt op blz. 32 van zijn boekje (naar mijn mening terecht) op, dat dit laatste in zijn algemeenheid niet juist is. Augustinus en Luther bijv. betrokken de door hen van elkaar gescheiden 'rijken' of 'regimes' met behulp van de bergrede op elkaar. De bergrede kreeg volgens Woldring bij deze theologen een soort speerpuntfunctie, die het 'rijk' van de wereld of politiek binnendringt teneinde in dat rijk veranderingen te bereiken. Zo heeft Luther niet geschroomd met de bergrede bij de Duitse vorsten aan te komen. Juist vorsten en rechters dienen volgens Luther de vrede te dienen, zachtmoedig en rechtvaardig te zijn. De stijl van de bergrede maakt hen tot echte vorsten en rechters. Ik zou hieraan willen toevoegen: de stijl van de bergrede maakt iemand niet alleen tot een echt christen, maar ook tot echte werkgever, echte werknemer en noem maar op.

In de politiek gaat het volgens Kuitert echter om:

1. politieke en maatschappelijke idealen. 2. machtsstrijd en machtsverwerving om die idealen te bereiken. Macht en machtsverwerving zijn volgens hem kenmerkend voor de politiek. Volgens Woldring is er in de politiek echter meer aan de hand dan alleen maar het realiseren van idealen door middel van macht en machtsverwerving. In de politiek gaat het om het regeren van de staat en het vormgeven aan de samenleving met behulp van de overheidsmacht. Dit veronderstelt, aldus Woldring, een bepaald mens- en maatschappijbeeld en een bepaalde kijk op de aard van de staat en de bevoegdheden van de overheid. Politiek is altijd op weg, bijv. naar een chr. democratische maatschappij = een verantwoordelijke maatschappij, waarin de oriëntatiepunten voor de burgers en de Overheid rentmeesterschap en solidariteit zijn. (of rentmeesterschap, recht en gerechtigheid).

Kuitert spreekt over principes van humaniteit (is ook rentmeesterschap, recht en gerechtigheid), die nodig zijn in het bedrijven van politiek. Deze principes in de politiek

zijn volgens hem echter algemeen menselijk, deze komen op uit de schepping en deze hoeft de politiek niet uit de Bijbel te halen of te ontvangen van de kerk of van de theologen. De wereld draagt o grond van de ervaring met de schepping volgens Kuitert ook kennis van goed en kwaad. In zijn visie speelt de opvatting over de algemeenheid van de principes van humaniteit een cruciale rol.

De Bijbel, de theologen, de kerk hebben volgens Kuitert geen boodschap voor de wereld; de wereld heeft zelf wel weet van die boodschap op grond van de ervaring met de schepping, op grond van de algemene principes van humaniteit: o.m. het opkomen voor de armen, weduwen, wezen en hongerigen, verzet tegen martelingen en uitbuiting, een rechtvaardige verdeling van beschikbare goederen, etc. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar ons systeem van sociale zekerheid; daar is geen Bijbel of theoloog aan te pas gekomen zou Kuitert zeggen.

De wereld is daar zelf wel op gekomen, althans het zijn bepaald niet alleen christenen geweest, die hier het nodige hebben gedaan.

Kuitert zegt hier dingen, waar ik het voor een goed deel wel mee eens ben, wanneer ik mij althans baseer op mijn kennis van maatschappelijke en economische systemen. De wereld heeft de kerk of de theologie op dat terrein tot op heden zo goed als niet nodig gehad, ook al niet, omdat de wereld dit soort problemen tot dusverre beter analyseert dan kerk of theologen. Ook de wereld weet wat van mensen te verwachten is en is wars van allerlei wereldvreemd idealisme op dit gebied. De wereld weet maar al te zeer dat mensen, maatschappelijk en politiek zo goed als niets om elkaar geven. Wij betreuren als christenen dat dit zo is, maar het wordt er niet anders van. De wereld betreurt het ook. Dit feit heeft, naar ik al eerder geschreven heb, normatieve betekenis voor de inrichting van de samenleving. Deze inrichting dient met dit feit rekening te houden en niet gebaseerd te zijn op allerlei wereldvreemde idealen, waar in de praktijk niets van terecht komt en die daarom juist averechts werken. De praktijk is vol van voorbeelden hiervan.

Wel is het zo, dat een christen op elk gebied naar de bergrede heeft te leven (iedereen in de wereld moet dat) en van christenen mogen, ja

moeten we dat ook eisen en verwachten. Maar wat de rest, de inrichting van de samenleving betreft, dient men terughoudend te zijn bijbelse normen zo maar te willen overbrengen naar de maatschappij. Wat de inrichting daarvan dus betreft: daarbij dient men stevig rekening te houden met het feit, dat mensen goeddeels egoïsten zijn wat hun maatschappelijk gedrag betreft. Naar mijn mening heeft de wereld dat beter door dan de kerk, althans wanneer ik vertegenwoordigers of leden daarvan hoor spreken of schrijven. Het rijk der wereld is anders dan het rijk der kerk, al zijn ze niet te scheiden en beïnvloeden ze elkaar, kunnen van elkaar het een en ander leren. In elk geval is men er niet door in de kerk te doen alsof het in de wereld precies zo toegaat als in de kerk. Theologen en ethici hebben hier naar mijn mening te weinig oog voor; ze hebben er ook geen ervaring mee. Ze kennen de wereld te weinig zoals deze reilt en zeilt en wat de problemen in bijvoorbeeld de bedrijven zijn. Ze zadelen deze het liefst op met allerlei fraaie vondsten, die een normale bedrijfsuitoefening zo goed als onmogelijk maken.

Ik heb hier natuurlijk niet op het oog de broodnodige aanscherping van bijv. de milieuwetgeving, want dat is geen fraaie vondst, maar een levensnoodzaak, wil deze wereld overleven. Maar dat heeft wereld zelf ook wel door. Nu is Kuiterts opvatting over kerk en politiek niet altijd consistent. We zagen dat reeds eerder. We zien het ook, aldus Woldring, wanneer Kuitert schrijft, dat Jezus ook gezien kan worden als een leermeester voor de politiek en goede politiek trekken vertoont van de messiaanse wereld. Maar hiermee zegt Kuitert in feite, dat de bergrede wel oriëntatiepunten biedt voor ons politiek handelen. De bergrede biedt die punten ook en is bedoeld om armen en verdrukten een hart onder de riem te steken, schrijft Woldring (blz. 39). In de bergrede komen zinnen voor, die niet alleen voor ons persoonlijk leven, maar die ook politiek van belang zijn: Gij zijt het zout der aarde; Gij zijt het licht der wereld, Uw gerechtigheid zij overvloediger dan die van schriftgeleerden en farizeeën. Ook woorden als „de andere wang toekeren”, „nog een mijl meegaan” zijn volgens Woldring praktisch toepasbaar in de politiek in de zin van: het gedrag van een tegenstan-

der niet beslissend laten voor je eigen gedrag, hem/haar met een situatie confronteren, waarop niet werd gerekend, de status-quo subtiel doorbreken, zo mogelijk met iemand in gesprek komen en niet sterken in zijn kwaad gedrag (blz. 40). Nu betreft dit naar mijn mening het persoonlijk gedrag van iemand (ook wel in overheidsfunctie) in de wereld dan wel het concrete handelen van de Overheid. Het is naar mijn mening echter wel te verdedigen, dat het persoonlijk gedrag, dat de bergrede ons voorschrijft, ook van invloed is op de inrichting van de samenleving. Mits men hier een goede analyse van de politieke en maatschappelijke problemen niet vervangt door alleen maar fraaie en onnozele dan wel irreële vondsten, die men zegt aan de bergrede te ontleen en die in de praktijk meer kwaad dan goed stichten, omdat ze in deze boze wereld averechts wer-

ken. Nogmaals: de wereld heeft dit heel gauw door. Misschien moet men dit in navolging van Abraham Kuyper algemene genade (van God) noemen. God laat de wereld (nog) niet aan het (totale) verderf over; dat is volgens Luther de reden, dat elke dag de zon opgaat. De opgaande zon staat borg voor Gods weerhouding van het kwaad. Wat betekent dit alles voor het spreken van de kerk over politiek, over de politieke verantwoordelijkheid van de kerk, waar Woldring het overheeft? Kuiterts standpunt heeft naar mijn mening ook betekenis voor de christelijke politiek. Als de Bijbel in principe niets zegt over politiek en de wereld zelf buiten de Bijbel om wel weet wat het in politiek en maatschappelijk opzicht moet doen of laten, waarom is dan nog christelijke politieke partijvorming nodig?

gen. Immers, we worden opgeroepen om vol te houden dat gerechtigheid bewust gewild en gedaan moet worden, dat vrede gesticht moet worden, dat de aarde verstandig beschermd en verdedigd moet worden tegen vernielende krachten, en dat wij mensen daartoe gemachtigd zijn. Mensen, die elk op eigen wijze met de uitdaging hiertoe bezig zijn; mensen, die een bondgenootschap sluiten met hen die vanuit een andere overtuiging zich soms al veel langer dan de kerken inzetten voor een rechtvaardige, goede en vredige wereld. In het verbond voor het leven laten we ons door elkaar inspireren, wisselen we ervaringen uit, doen we ideeën op. Zo maken we keuzen of bevestigen we onze keuze; zo maken we afspraken met anderen en met onszelf over machtsongelijkheid tussen vrouwen en mannen, over verarming in Nederland en over honger in en schuldenlast van de Derde Wereld, over racisme hier en daar, over vijandschap tussen Oost en West en over verspilling en wangebruik van de natuurlijke bestaansbronnen. In die geest stelt men zich het Conciliair Proces voor. Alom is er aandacht, maar... allerwegen is er ook kritiek.

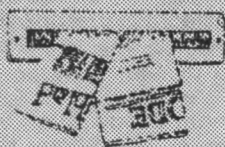
kerk, en vooral bij jongeren.

Geschiedenis en inhoud van het Conciliair Proces

Historisch gezien is de Duitse natuurkundige Carl Friedrich von Weizsäcker de eerste geweest, die uiting gegeven heeft aan de gedachte van het Conciliair Proces; op zijn beurt grijpt hij terug op de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer, die reeds meer dan een halve eeuw geleden de kerken een dringend verzoek deed om in gezamenlijk en diep beraad te gaan over de noodzakelijke bescherming van het leven. Aan het Conciliair Proces was in de zeventiger jaren reeds het waarschuwingssignaal van de Club van Rome voorafgegaan. Thans gaat in Nederland de oproep uit van de Raad van Kerken, die een stuurgroep heeft ingesteld. Gaandeweg moet op de Utrechtse Kerkendag van 16 september a.s. het "horen, zien en zwijgen" in "zien, oordelen en handelen" overgaan. In geloofsbrieven wordt tussentijds de vruchtzetting van het bezinningsproces verwoord of verbeeld. Het pasgevierde Pinksterfeest kan aanstichten tot nieuw élan. De uiteindelijke bedoeling is, dat we samen opkomen voor een rechtvaardige en gave wereld waartoe we elkaar moeten verplichten in morele sfeer. In die zin wordt een term als "verbond voor het leven" gebezigd, de slogan voor de a.s. Kerkendag. Dit verbond daagt ons uit om met elkaar verbin-tenissen te sluiten vóór het leven en tégen de dood, wat wil zeggen dat we beloven ons te zullen blijven inzetten voor veranderingen ten goede op het gebied van gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. We zijn partners, die hieraan kunnen bijdragen. Namens de gemeenschap die we vertegenwoordigen behoren we "ja" te zeg-

Kritiek

Er zijn er, die het proces wat betreft toonzetting en taalgebruik te elitair vinden: hoge woorden vervliegen in ijle sferen boven de hoofden van het gewone volk, dat leeft bij de taal van de vervaardigers van graffiti en van de vakbondsleiders. Er zijn er ook, die het hele proces broodmager vinden; wat ontbreekt, is geestelijk gehalte. Waar is het visioen, waar het perspectief? Waar de gedachtenis van de werken Gods, die over ons zullen worden geopenbaard? De aardse stad laat zich toch niet los van de hemelse bezien? Met louter nadruk op beneden gaat het proces langs de harten heen. En welke bron wordt in de wereldwijde bezinning tot springader genomen? Is de christelijke benadering er slechts één uit vele? Men krijgt het gevoel, dat de voorgestelde doorbraak het syncretisme niet schuwt: ieder moet zelf maar zien, vanuit welke geest hij z'n positieve elementen inbrengt. Wezenlijk ligt er in de geestelijke bagage geen enkel onderscheid. Het oor van de orthodoxie is scherp en het oog kritisch geworden sedert de dag waarop te verstaan werd gegeven, dat het kanaal van persoonlijke heilsbepaaling nu eens niet de brede bedding van het Conciliair Proces zou zijn. Evangelische beweging en Gereformeerde gezindte hebben gaandeweg afgehaakt; zij wijzen op datgene, wat wordt gemist: het verbond Gods, de overmacht van de genade. Er staat wel in een folder: "We vieren het verbond dat God met zijn Schepping gesloten heeft en dat Hij bevestigd

Persschouw

Het Conciliair Proces en de beloften Gods *Inleiding*

Alom is er aandacht voor het Conciliair Proces, de wereldwijde beweging waarin bezinning geschiedt op de grote vragen van onze tijd. De situatie van de wereld wekt zorg. In toenemende mate worden we geconfronteerd met onrecht en armoede, oorlog en geweld, vervuiling en vernietiging van het milieu. Waar het de bijbelse opdracht is elkander recht te doen en de aarde goed te beheren, is er door de Wereldraad van Kerken een oproep gedaan om hiermee ernst te maken en hierin verbeteringen aan te brengen. Gebed, beraadslaging en besluitvorming zijn nodig; immers, de tijd dringt. Handvat voor deze ontwikkeling is de drievoudige thematiek van: vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. Van deze drie blijkt de laatste het meest aan te slaan, zowel binnen als buiten de

heeft in Jezus Christus, de rechtvaardige, de vredesvorst, de heelmaker van de schepping. God heeft voor de mensen, dieren en natuur niet de dood maar het leven op het oog", maar prioriteit wordt gelegd bij de menselijke inbreng. Zoals het er staat hangt alles aan de haak van het "moeten": de mens moet en belooft en zal en kan. Het doodvermoeiende en dodelijke moeten staat voorop. Slechts een "ik kan niet" zal de resultante zijn. Niemand toch trekt zichzelf aan de haren uit het moeras? Strandt niet wederom het activisme met declaratie van goede wil en menselijk zijn best doen? Het appelleren op menselijke gevoelens leidt tot confrontatie met eigen armoede: uit droge vaten schep je niet meer! Kohlbrugges aansporing de heiligingskrukken weg te werpen omdat de berg Sion er niet mee beklommen kan worden, is opnieuw actueel. We zullen eerst gaan naar de kruisheuvel Golgotha, waar tussen een getergde hemel en een geplunderde aarde het Lam Gods heeft gehangen. Toen Zijn bloed van het kruis druppelde, heeft het de voren gedrenkt en de schepping vruchtbaar gemaakt. Eén heeft tussen de doornen en distels geploegd en uit bloedig zweet de aarde geopend voor een nieuwe dag wanneer de eerste dingen zullen zijn voorbijgegaan. Ons werk ligt verankerd in Zijn "Het is volbracht!" De zekerheid des heils en de eindverwachting kunnen niet gemist worden in het Conciliair Proces. Het is niet genoeg wanneer we menen, dat deze heilsgeschiedenis wel als bekend kan worden verondersteld. De weg vooruit is derhalve allereerst de weg terug. We komen niet verder dan de beloften van het Lam en deze zijn hemelhoog en aardediep. Thans blijkt zo spaarzaamelijk in de conciliaire gang het eenzijdig en tegelijk zo verreikend karakter van de beloften Gods; beloften, die in Christus Jezus reeds ja en amen zijn.

Ds. B.H. Weegink (Steenwijk)

We hebben hierbij tweederde van het artikel van de Ned. Herv. Ds. Weegink overgenomen uit Ecclesia-v/h 'Kerkbladje'-Orgaan van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge. Het Conciliair Proces staat in het centrum van de belangstelling. Bij alle pluspunten constateren ook wij verschillende minpunten. Het is uitstekend en geboden een dam op te werpen tegen het voortvretende milieubederf. Maar hoe doen we dat? Dát is de beheersende vraag! Wanneer in dat kader van christelijke zijde wordt geponeerd, dat de Heilige Geest ook buiten de gelovigen om in de structuren werkt aan het welzijn van de mensen en aan de humanisering van het menselijk bestaan op aarde zitten we op de toer van de moderne

bevrijdingstheologie. Verder moeten wij denken aan wat pas Ir. J. van der Graaf opmerkte in een artikel in 'De Waarheidsvriend': „Moeten we niet eerlijk zeggen, dat het gevaar zeer reëel is, dat het conciliair proces nu als een mogelijkheid wordt aangegrepen om kerkelijk weer wat aan de weg te timmeren terwijl de vraag naar het geloof in God niet of nauwelijks gesteld wordt?“. Is het ook niet zo, dat bij velen in deze moderne samenleving het geloof ondergronds is gegaan?! Is het niet het terrein van de schaamte geworden?! Vandaag de dag praten heel wat mensen vlotter over hun sek-

suele gevoelens b.v. dan over hun persoonlijke geloofsbeleving en de problemen, die daarin meekomen. Maar wie Christus er buiten laat sluit zichzelf van het heil af. Hij is immers onze Heiland, onze Heelmaker! Hij is de Amen, de getrouwe en waarachtige Getuige, het begin der Schepping Gods (Openbaring 3: 14b). En alleen als wij ons laten bezielen door de Heilige Geest, die steeds weer voor een nieuwe lente zorgt, heeft de strijd voor een rechtvaardige en vredige wereld definitief effect!

Enschede

O. Mooiweer

A.M. Rookmaaker-Huitker, Ommeren

Stichting Redt een Kind

Het is al weer enige jaren geleden, dat u geregeld over ons werk in 'Opbouw' kon lezen. Wij zijn hiermee opgehouden omdat wij dachten dat ongeveer wel alle 'Opbouw'-lezers ons werk steunden en onze nieuwsbrieven kregen. Om niet steeds in herhalingen te vervallen hebben wij het schrijven in 'Opbouw' een tijdlang achterwege gelaten.

Nu echter kregen we een boek toegestuurd over het werk van Katie McKinnon en haar Baby Home in Kenya. Velen van u zullen Katie kennen of van haar gehoord hebben. Zij kwam verschillende keren naar Nederland om over haar werk te vertellen en velen van u steunen haar werk via onze Stichting. Dit boek heet 'Love breaks through' en het werd in het engels geschreven. Een vertaling is er helaas niet van. Hierin vertelt Katie haar levensgeschiedenis aan Lynda Neilands, de schrijfster van het boek. Ze vertelt over haar jeugd in een niet christelijk gezin in Schotland, hoe ze tot geloof kwam en hoe ze daarna naar Kenya ging als verpleegster, uitgezonden door de Africa Inland Mission. Na op andere plaatsen gewerkt te hebben, werd ze overgeplaatst eerst naar Mulango en daarna, vlakbij, naar Kitui. Een gedeelte van haar verhaal over Mulango hebben wij vertaald en wij laten dat hieronder volgen: „Op 18 oktober (1978) werd er op mijn deur geklopt door een student van de plaatselijke bijbelschool. Hij vertelde me dat er in zijn dorp kort geleden een vrouw tijdens de bevalling was overleden. Hij vroeg zich af of er iemand voor de kinderen zou kunnen zorgen, want de vader was blind en de schoonmoeder was ziek. „Daar is inderdaad hulp nodig“, gaf ik toe, en ik beloofde om er te gaan kijken. De man kwam uit het noordelijke deel van het Kitui district, uit een klein dorpje Tseikuru genaamd. Die dag was het te laat om nog weg te gaan, maar de volgende morgen

gingen we op weg, na eerst Gilbert Malusi opgehaald te hebben, de manager van het kindertehuis in Mulango. We reden vele kilometers over een smalle, stoffige weg, die soms helemaal leek te verdwijnen. Na vijf lange uren kwamen we bij een droge rivierbedding. Aan de overkant zagen we een groepje hutten. Geen moment te vroeg! Het dorpje was zo afgelegen dat ik het gevoel had dat we een kilometer verder van de rand van de aarde afgereden zouden zijn. Het was een arme streek – dat spreekt vanzelf. De daken en de muren van de huizen waren slecht onderhouden en er was maar weinig vee te bekennen. We hadden de familie al gauw gevonden. Gezeten voor het armste, meest verwaarloosde hutje van het dorp, zagen we een blinde man, een oude vrouw en een apathisch groepje ondervoede kinderen. Toen Malusi uitlegde wie we waren en waarom we gekomen waren, verdween de wanhoop uit het gezicht van de oude vrouw en ze begon terug te praten in het kikamba. „Ze is te oud en te ziek om voor deze kinderen te zorgen“, zei Malusi „en ze wil graag dat we ze meenemen“. Ik keek naar de kinderen en knikte. Er waren er vijf, als een trap in grootte toenemend. De jongste was zo'n 2 jaar oud. Maar de moeder was bij de bevalling overleden, herinnerde ik me, dus waar was de baby? Ik keek nog eens rond, maar een zesde kind was nergens te bekennen. Toen hoorde ik een zacht geluidje dat onder een hoop voden bij de deur uitkwam. Ik tilde die op en schrok, want daar lag een heel klein babytje. Het arme kind was helemaal stijf van de koud. Ik probeerde direkt om het door wrijven wat warmer te maken. „Aan de baby hoeft je niet te denken“, zei de oude vrouw me via Malusi, „die is toch al bijna dood“. Ik kon ook wel zien dat er maar weinig hoop was. „Vertel haar maar, dat we de baby ook meenemen“. De vrouw haalde haar schou-

ders op. „Begraaf hem maar langs de kant van de weg als hij het niet overleeft”, was haar enige antwoord.

Ondanks alles overleed Philip niet. Hij was de eerste bewoner van mijn nieuwe babyhuis. Nog geen 24 uur later, op 20 oktober, kwam er een tweede baby bij. Net als bij Philip, was ook de moeder van John bij de bevalling overleden. John werd gevolgd door Mutui op 21 oktober, en door Musembi op 2 oktober, beiden ondervoed met ernstige kwashiorkor. Deze toeloop van baby's kwam volkomen onverwacht. Op 22 oktober, na drie maanden met allerlei frustraties, had ik ineens het toezicht niet alleen over een kleine apotheek, maar tegelijk over een nieuw babyhuis.”...

„Waarom wilde God dat ik juist in Mulango een babyhuis zou beginnen, terwijl ik hetzelfde werk in verschillende andere gebieden van Kenya had kunnen doen? We kunnen Gods wijsheid natuurlijk nooit echt peilen, maar één antwoord op deze vraag kan zijn dat God het babyhuis geopend wilde zien in de streek waar de nood het grootst was. Mulango ligt middenin het Kitui district, een gebied van zo'n 12.000 vierkante kilometer met zeer droog en armelijk land.

Het grootste deel van de half miljoen mensen die er wonen zijn kleinschalige boeren, die voor eigen gebruik mais, gierst, erwten en bonen verbouwen. Ze zijn volkomen van de oogst afhankelijk. Als het goed gaat, regent het in december en in april en dan is er voldoende eten in huis. Als de regens uitblijven, kunnen de gewassen niet groeien en dan is er direct voedselgebrek. In 1980 was ik voor korte tijd thuis in Schotland geweest.

Toen ik terugkwam in Mulango, ontdekte ik dat er aan het eind van het vorige jaar geen regen was gevallen. Zelfs het meest dagelijkse voedsel zoals meel, mais, rijst, zout en suiker kon toen niet meer in de winkels gekocht worden. Dat was mijn eerste ervaring met een hongersnood. Deze keer duurde het voedseltekort maar zes maanden. Dat was echter lang genoeg om te laten zien hoe bijzonder kwetsbaar de mensen waren. Ze hadden helemaal niets om op terug te vallen. Zonder mais op het veld en zonder geld om iets te kopen, konden ze slechts berusten en honger lijden. Kinderen met roestrood haar veroorzaakt door een eiwittekort of met dikke buiken door voedselgebrek kwam je vaak tegen.

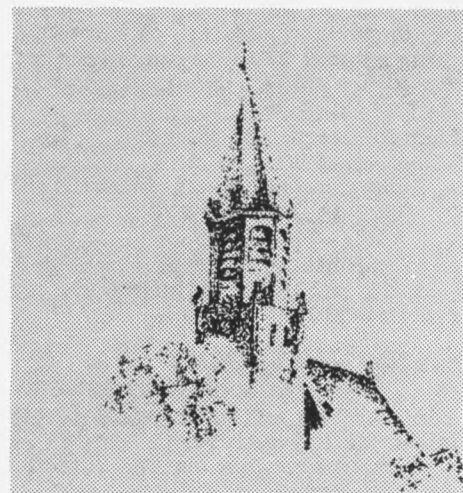
Ik kon alleen maar de allerergste gevallen opnemen – kleintjes zoals de tweejarige Ngemba, die volkomen ondervoed in het babyhuis kwam. Ze woog 13 pond, maar haar huid schilferde af en ze had t.b.c. Ik nam haar mee naar het ziekenhuis voor onderzoek, maar de dokter was boos op me. „Weet je niet hoe druk ik het hier heb”, zei hij, „en dan laat je me voor zo iets onzinnigs opdraven. Ik kan voor dit kind niets meer doen. Ze is al bijna dood en dat kan iedereen wel zien”. Vijf maanden later ben ik weer bij dezelfde dokter langs gegaan. Ik vroeg hem „Weet u wie dat is?” en ik liet hem een foto zien van een klein meisje dat een ketting van gekleurde kralen aan het rijgen was. Hij schudde zijn hoofd. „Dat is Ngemba – herinnert u het zich: het meisje dat niet geacht werd in leven te blijven!” Hij bekeek de foto goed en voegde eraan toe: „Voortaan zal ik de diagnose stellen, dan bid jij en dan noemen we dat een gecombineerd medicijn”.

Bij elk verhaal met een gelukkig verloop kun je er ook veel met een tragisch einde vertellen. Er bestaat geen „eind goed, al goed” bij een hongersnood – alleen maar een gevoel van een verschrikkelijke machteloosheid wanneer je geconfronteerd wordt met zo veel gevallen van menselijk lijden.”

Enkele gedeelten uit het boek 'Love breaks through' over Katie Mackinnon hebben we hier doorgegeven. Dit boek kunt u bij ons bestellen: Stichting Redt een Kind, Dr. Guépinlaan 23, 4032 NH Ommeren. Tel. 03443-2079. Het kost f 17,50 inclusief porto.

Giften voor Katie's werk zijn natuurlijk ook heel welkom. Postgiro 1599333 of rekening bij de A.B.N. te Doorn, nr. 37.73.32.860.

STICHTING REDT EEN KIND,
A.M. Rookmaaker-Huitker,
Secretaresse

Kerknieuws

Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk

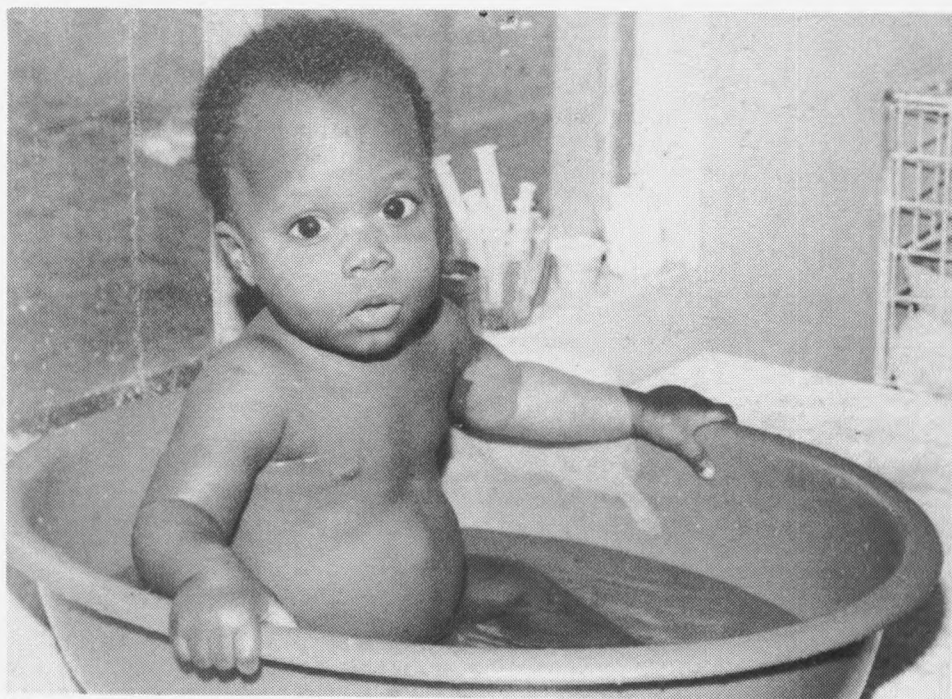
Met ingang van 1 juni 1989 is het adres van de Stichting gewijzigd en luidt thans:
Standerdmolen 8,
3995 AA HOUTEN
Het telefoonnummer blijft ongewijzigd, t.w.: 03403-77071.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. Tj. Baron, predikant te Heerde, ten behoeve van het zendingswerk in Zuid Afrika.

Ned. Geref. Kerk II Zwolle

Van 9 juli t/m 13 augustus zijn er gemeenschappelijke diensten met de Chr. Geref. Kerk in de Noorderkerk, Thorbeckegracht 37. Tijden: 8.45, 10.30 en 19.00. Op 13 augustus bovendien om 16.30 uur.

Een van de baby's in Katie's babyhuis.

Ned. Geref. Kerk te Ede

Student D.A. Lagewaard is benoemd tot pastoraal medewerker in de gemeente Ede.

Vrouwenkontaktdag 1989

De landelijke kontaktdag voor vrouwen van de Nederlands Gereformeerde Kerken, wordt dit jaar gehouden op **donderdag 21 september**, in de Immanuëlkerk, Stationsstraat 135, te Ermelo. Aanvang 10.30 uur. Mevr. Hermine de Rijk, te Tienhoven zal spreken over het thema: **'Eva, wie ben je?'** Mevr. De Rijk is verbonden aan de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk werk van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Deze jaarlijkse bijeenkomst heeft als doel: met elkaar God lof brengen, elkaar bemoedigen en nieuwe ideeën op doen.

De entreprijs, programmaboekje + lunchbon is f 12,50. In verband met de noodzakelijke voorbereidingen vragen wij u het aantal bezoekers uit uw gemeente **vóór 12 september** aan ons op te geven.

Tot ziens op donderdag 21 september in de Immanuëlkerk te Ermelo, waar u vanaf 9.30 uur ontvangen wordt met koffie + koek.

Hartelijk welkom!

Namens de voorbereidingskommissie,

A.G. Janssens-Lootens, Mozartlaan 20, 5583 XP Aalst-Waalre.
Tel: 04904-14499.

E. Wondergem-Rietberg, Frankendaal 54, 5653 PE Eindhoven.
Tel: 040-520165

Theologische Hogeschool

Het college van hoogleraren van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn stelt hen die met ingang

van de cursus 1989-1990 aan de Hogeschool willen gaan studeren, in de gelegenheid zich naar artikel 16 van het reglement te laten inschrijven als student. Daarvoor wordt een verklaring van instemming met de gereformeerde belijdenis gevraagd. Verder is vereist (behalve 2 pasfoto's) een eindexamen van het VWO of een bewijs van een reeds afgelegd examen aan een erkende theologische faculteit.

De inschrijving zal plaats hebben op vrijdag 23 juni a.s. in het gebouw van de Theologische Hogeschool, Wilhelminapark 4, Apeldoorn, van 14.00 tot 15.30 uur. Het is gewenst zich vooraf schriftelijk of telefonisch te melden. (tel. 055-213156) en dat vóór 16 juni te doen.

Namens het college van hoogleraren,
dr. J. van Genderen, secr.

Televisie-kerkdienst

Op zondag 18 juni zal de middagkerkdienst van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Ede worden uitgezonden via Nederland 3.

De voorganger is de plaatselijke predikant ds. W.J. v.d. Linde.

Van de dienst kunnen geluidscassettes besteld worden bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten.

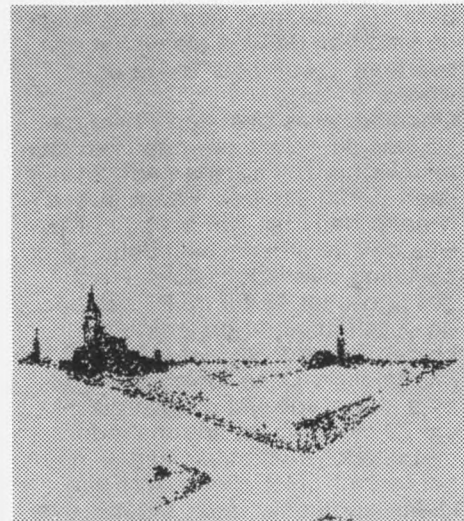
Nederlands Gereformeerde Kerk van Middelburg

Herhaalde dringende oproep!!

Voor de zondagen 23 juli, 6, 13 en 20 augustus vragen wij nogmaals dringend om voorziening.

Zijn er misschien vacantiégangers in onze buurt, die ons kunnen helpen?

Opgaven aan: J.P. Bouterse, Nieuwe Achterweg 5, Kamperland.
Tel. 01107-1932

Uit breder kring

Stichting Schuilplaats

Stichting Schuilplaats zal op 10 juni haar derde congres houden.

Thema: **'De laatste levensfase thuis? (Een pastorale en medische zorg).'**

'Er zijn (te) veel mensen die de laatste levensfase doorbrengen op een plaats, in een omgeving die door hen niet gewenst wordt of noodzakelijk is'. Dit is de (voorzichtige) conclusie uit een recent onderzoek onder huisartsen.

Thuis sterven blijkt voor velen een on vervulde laatste wens!

Stichting Schuilplaats meent dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is, ervoor te zorgen dat de sterfende in een vertrouwde en passende omgeving de laatste levensfase door kan brengen.

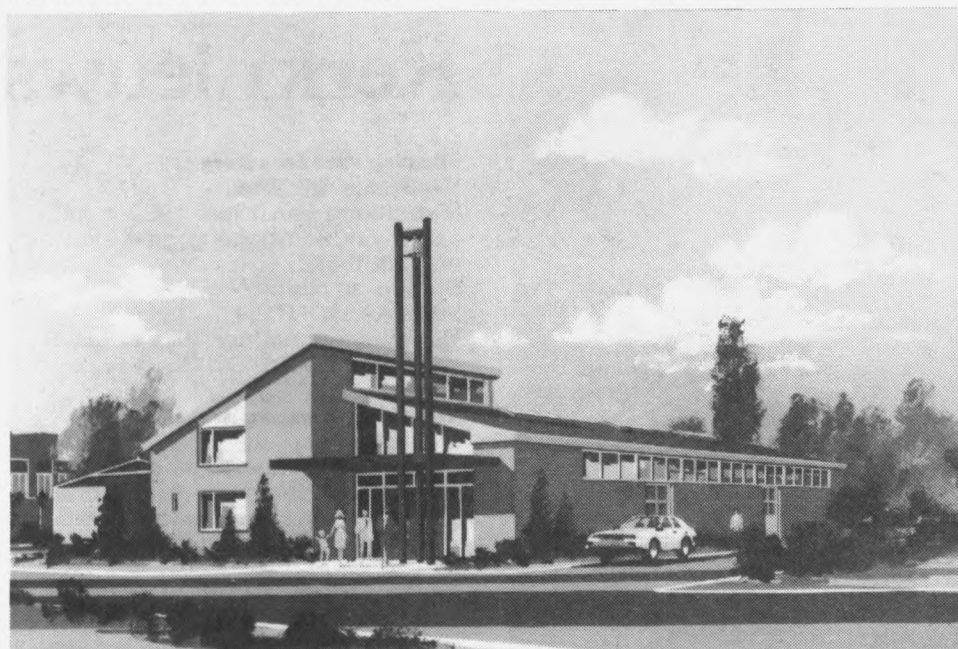
De uitnodiging voor het congres geldt bijzonder de ambtsdragers, maar ook de gemeenteleden die door bestuursstaken beleidsmatig of via hun werk direct bij de zorg voor mensen in de laatste levensfase zijn betrokken.

Ook alle samenwerkende organisaties zijn hartelijk welkom op zaterdag 10 juni in de aula van de Van Lodestein Scholengemeenschap te Amersfoort. Het congres begint om 10.15 uur. Medewerkers: Prof. dr. W.H. Velema, P.J. Hovestadt, drs. J.H. ten Hove. 's Middags wordt de mogelijkheid geboden tot deelname aan een keuzeprogramma. Medewerkenden hieraan zijn: Mr. E.P. van Dijk, juriste; J. Boeijenga, anesthesieverpleegkundige; W. Klippel, coördinator van een kerkelijk project 'terminale thuiszorg'; drs. R. Schoonhoven, psychiater; drs. A.A. Teeuw, verpleeghuisarts.

Voor informatie kunt u bellen: 08385-26123.

Studiedag psychotherapie en levensbeschouwing

Op 27 mei zal er aan de V.U. een studiedag gehouden worden over de relatie psychotherapie en (christe-

Op 12 mei werd de toren geplaatst voor het eigen kerkgebouw van de Nederlands gereformeerde kerk in Barendrecht. Men hoopt deze kerk rond de zomer in gebruik te kunnen nemen. Nadere berichten volgen. Het adres van het kerkgebouw is: Dorpsstraat 178A.

moet ik voor een baby zorgen die ik nooit zal zien . . ?

De verzorging van een baby kost ons f 130,— per maand. U kunt een baby helpen redden door minimaal f 25,— per maand (of meer!) over te maken.

bel onze secretaresse nu !
tel. 03443 - 2079 (ook 's avonds)

stichting

redt een kind

Secretariaat: Dr. Guépinlaan 23, 4032 NH Ommeren (Gld.)
Postbank: 1599333 t.n.v. Stichting Redt een kind te Ommeren.
Bank: A.B.N. Doorn, rek. nr. 37.73.32.860.

STUDEREN... ONTDEKKEN... DENKEN... DOÓRDENKEN

Over de zin van het leven. Over je bestemming. Je toekomst.
Over het geestelijk klimaat waarin je leeft en studeert. Over je geloof.

Hoeveel plaats is daar eigenlijk voor? In je studie en in het hele moderne leven? Er zijn veel stromingen die tegen elkaar in gaan. Wie kan door de bomen het bos nog zien?

Daar laat je het toch niet bij zitten. Je laat je toch niet meeslepen door alles en iedereen. Je roeit toch liever tegen de stroom op.

Het **CENTRUM VOOR REFORMATISCHE WIJSBEGEERTE** wil je daarbij helpen.

Vraag daarom de handige gratis brochure '**STUDIE? GELOOF? TOEKOMST? LEVENSKUNST?**' aan. Speciaal uitgegeven voor hen, die **STUDEREN** of **VAN PLAN ZIJN** te gaan **STUDEREN**.

De brochure bevat tevens waardevolle informatie voor ouders, jeugdleiders en predikanten.

Stuur onderstaande bon (in open envelop) direct naar: Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte, Antwoordnummer 4009, 3500 VB Utrecht of bel: 030-342030

stichting voor
reformatische
wijsbegeerte

JA, stuur mij gratis de handige brochure
'STUDIE? GELOOF? TOEKOMST? LEVENSKUNST?'

NAAM: Dhr./Mevr. _____ Voorl. _____

ADRES: _____

POSTCODE: _____ PLAATS: _____

Student theologie zoekt
m.i.v. 1/7

kamer

in Amsterdam.

Tel. 05202-26361

I.v.m. verhuizing, gratis bij mij af te halen

10 jaargangen van het weekblad 'Opbouw'

t.w. vanaf 1977 t/m 1988.

Tel. 023-371334.

In de vreeze des Heeren is een sterk vertrouwen,
En Hij zal Zijn kinderen een toevlucht wezen.
Spreuken 14:26

14-06-1939

50

14-06-1989

Onze ouders, grootouders, overgrootouders

J.CH. SCHENK

en

E. SCHENK-MAIER

hopen D.V. op 14 juni 1989 hun gouden huwelijksfeest met ons te vieren.

Wij, kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen, nodigen U graag uit op hun receptie op zaterdag, 17 juni 1989. Deze zal worden gehouden van 15.00 uur tot 17.30 uur in: Sociëteit Harmonie 'Doelclub', Westersingel 95, 3015 LC Rotterdam.

Corr.adres: Saenredamplein 7b, 3043 RK Rotterdam.

Door haar Heer verlost

Psalm 103

GEERTRUIDA PON-OUWEHAND

sinds 1983 weduwe van Mijndert André Pon,
geboren 1908 te Katwijk.

Wij zijn dankbaar voor wat zij voor ons was.

Almelo: J.M. Groenewold-Pon
H. Groenewold
Heleen

Den Dolder: A.M. Pon
Amersfoort: A.D.N. Pon
J.C.M. Pon-Kuster
Mijndert Arie
Gerard
Daan

Soest: G.M. Oosterveen-Pon
J. Oosterveen
Harm
Meijndert
Jan-Martijn
J.M. Lemeer-Pon
A.H. Lemeer
Nicole
Daniëla
Pascale

Utrecht: Mijndert-Jan Pon

20 mei 1989
'De Wijngaard'
Bosch en Duin

Correspondentie adres: Beukenlaan 84, 3762 AK Soest.

De begrafenis heeft 25 mei te Amersfoort plaatsgehad.

Voor alle zorg en toewijding aan onze moeder besteed willen wij
alle medewerkers van 'De Wijngaard' hartelijk bedanken.
Familie Pon

lijke levensbeschouwing. Tijdens deze dag zal het onlangs gepubliceerde onderzoeksverslag 'Geloof Waardig Helpen' centraal staan. Uit dit verslag blijkt dat de levensbeschouwing van de therapeut vaak een impliciete rol speelt in zijn therapeutisch handelen. De aard van de problematiek en de visie van de therapeut op de relatie psychologie – religie hangen hiermee samen. De studiedag ziet er als volgt uit: 's Ochtends vindt de onderzoekspresentatie plaats en wordt er een forumgesprek gehouden. 's Middags zijn er themagroepen over o.a. 'Psychotherapie en ethiek', 'Geloof en psychotherapie' en 'Psychotherapie en pastoraat'. Het boekje 'Geloof Waardig Helpen' is te bestellen bij het Christelijk Studiecentrum door f 23,50 (is incl. portokosten) over te maken op onderstaand rekeningnummer.

Studiedag

Plaats: Amsterdam, de V.U. Faculteit der Geneeskunde, Van Boechorststraat 7.

Zaal: D-6 13

Datum: 27 mei 1989 (9.30-16.00 uur).

Kosten: f 20,00 (studenten f 15,00).

Sprekers: dr. G. Glas, prof. dr. P. Vandermeersch, dr. K. Veling, prof. dr. H.R. van Wijngaarden e.a.

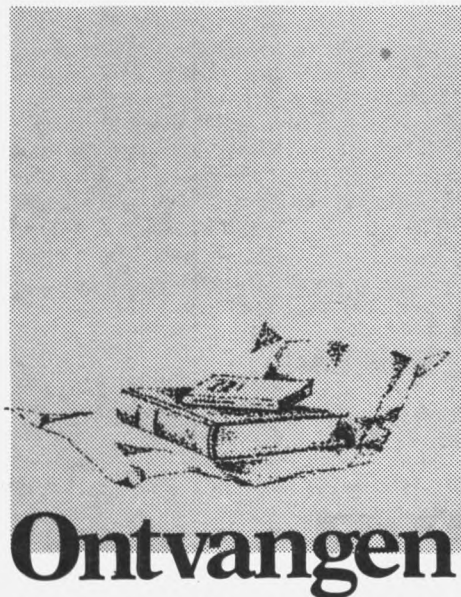
Opgave: Kantoor Christelijk Studiecentrum, N.Z. Voorburgwal 96¹, 1012 SG Amsterdam. Tel. 020-257141 (woensdags t/m vrijdag). Gironr. 22.47.500.

Bankrek. 39.36.40.086.

Kerkdiensten in Frankrijk

De komende zomer zullen op zondagavond tussen half juli en eind augustus in Frankrijk Nederlandse kerkdiensten worden belegd op

het Ile d'Oleron (Atlantische kust ten ZW van La Rochelle) en bij de meren van Hourtin en Lacanau (Atlantische kust ten NW van Bordeaux). Predikanten etc., die bereid zijn in deze diensten voor te gaan, wordt dringend verzocht zich aan te melden bij A.P. de Boer, 03494-51106 (voor het Ile d'Oleron) of A. Kamsteeg, 033-611327 (voor de meren van Hourtin en Lacanau).

Ds. O.J. Douma, Horen met je ogen.

Pastoraat aan doven en slechthorenden.

92 blz., f 10,90;

ISBN 90 6047 917 3.

Uitg. Oosterbaan en Le Cointre, Goes.

Mr. E. Bos e.a., Mensenrechten wereldwijd.

Een gereformeerde politieke visie.

Publikatie van de Groen van Prinsterer Stichting nummer 61.

119 blz., f 15,90;

ISBN 90 6015 833 4.

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Janny Alberts-Hofman, Groeien naar het licht.

Gedichten. 39 blz., f 9,90;

ISBN 90 242 4439 0.

Uitg. J.H. Kok, Kampen

H. Westerink, Twijfel.

Over aanvechting van ons geloof.

104 blz., f 15,90;

ISBN 90 6015 930 X.

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Dr. W.H. Velema, De breuk in de Gereformeerde Oecumenische Synode;

moderne orthodoxie de oorzaak.

74 blz., f 9,90;

ISBN 90-6064-703-3.

Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Th. Haasdijk

Een vaste burcht;

Basisboek voor de politiek van het GPV.

192 blz., f 17,50;

ISBN 90-6015-826-1.

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

J.F. Heij, V.D.M., Omgaan met zonde en schuld.

76 blz., f 14,50;

ISBN 90-6384-107-8

Uitg. Vijlbrief, Haarlem.

J. Vos,

Dogmatiek in kort bestek.

104 blz., f 19,50;

ISBN 90 239 1728 6;

Uitg. Boekencentrum, 's Gravenhage.

Mijn hulp is van den Here,
die hemel en aarde gemaakt heeft

Psalm 121 vers 2

Diep bedroefd delen wij U mede dat in volle overgave aan zijn Hemelse Vader, op 65-jarige leeftijd is overleden mijn innig geliefde man, onze goede zorgzame vader en grootvader, mijn lieve schoonzoon

ERIE VAN HERWAARDEN

Breda: Anny van Herwaarden-Nobel
Son en Breugel: Hebe Vredevelt-

van Herwaarden

Paul Vredevelt

Arjen

Jeroen

Sytske

Ede: Onno van Herwaarden

Elsa van Herwaarden-van Os

Ada

Vlaardingen: H. Nobel-Klip

28 mei 1989

Barbaralaan 115

4834 SJ Breda

De begrafenis heeft op 1 juni 1989 plaatsgevonden op begraafplaats 'De Bieberg' te Breda.

De Here heeft tot Zich genomen onze lieve broer en zwager

ERIE VAN HERWAARDEN

echtgenoot van Annie Nobel

op de leeftijd van 65 jaar.

Sassenheim: P.M.A. van de Wetering-
van Herwaarden

D. van de Wetering

Nieuwegein: J.A.M. van Herwaarden

M.H. van Herwaarden-

Baranski

Vlaardingen: A.G. Verschoor-
van Herwaarden

Ermelo: H. van Herwaarden

Zutphen: P.A.C. van Herwaarden

28 mei 1989

Barbaralaan 115

4834 SJ Breda